

KOHTI AMMATILLISTA LUONTOLÄHTÖISTÄ TOIMINTAA

Johanna Hirvonen, Virve Jussila & Seija Nissinen (toim.)

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Johanna Hirvonen, Virve Jussila & Seija Nissinen (toim.)

KOHTI AMMATILLISTA LUONTOLÄHTÖISTÄ TOIMINTAA

XAMK INSPIROI 31

KAAKKOIS-SUOMEN AMMATTIKORKEAKOULU
MIKKELI 2021

© Tekijät ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: Pixapay

Taitto- ja paino: Grano Oy

ISBN: 978-952-344-344-0 (PDF)

ISSN: 2489-6764 (verkkajulkaisu)

julkaisut@xamk.fi

LUKIJALLE

”Kansallispuistojen kävijämäärät räjähtivät keväällä” ja ”Koronakevät muutti suomalaisten luontosuhdetta” -tyyppiset otsikot ilmestyivät lehtien palstoille kesällä ja syksyllä vuonna 2020. Ihmiset löysivät lähirekeily- ja ulkoilukohteet tukemaan arjen virkistystä ja hyvinvointia, kun koronapandemian rajoitti liikkumista ja matkustamista. Luonto ja sen merkitys vahvistuivat ihmisten arjessa, mieliimme palautui ehkä tiedostamattakin ajatus siitä, miten luonto on ollut kautta aikojen mielenrauhan ja turvan lähde. Luonnon äärelle oli hyvä palata arjen muutosten kohdatessa.

Luonnon ja hyvinvoinnin välinen yhteys on tunnistettu myös ammatillisessa hoito-, hoiva- ja kuntoutustyössä sekä kasvatusta ja ohjaustyössä. Viimeisen reilun vuosikymmenen aikana ammatillinen toiminta, jossa luontoa ja erilaisia luontoelementtejä käytetään ihmisen hyvinvoinnin tukena, on vahvistunut sekä kansainvälisesti että Suomessa.

Etelä-Savossa ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Mikkelin kampuksella on vahvat perinteet luontolähtöisen toiminnan kehittämiseksi yhdessä paikallisten yritysten, järjestöjen ja julkisen sektorin toimijoiden kanssa. Luontolähtöisen toiminnan kehittäminen käynnistyi hankkeiden kautta ensin Green Care -palvelutoiminnan mahdollisuudet Etelä-Savon alueella -esiselvityshankkeena (2010–2011). Esiselvitysvaihetta seurasi vielä kaksi hanketta: vuosina 2011-2016 (Luontohoiva - palvelukonseptien ja monitoimijajärjestöjen verkostojen kehittäminen Etelä-Savon alueella sekä Hoivafarmi – Luontolähtöisen päivä- ja työtoiminnan kehittäminen osatyökykyisille eteläsavolaisilla maataloilla).

Yhtenä tavoitteena kehittämistyössä on ollut luontolähtöisen toiminnan kytkeminen osaksi sosiaalialan koulutuksen opetussuunnitelmaa. Kehittämistyön tuloksena on saatu vakiinnutettua luontolähtöisen työn sisältöjä sosionomikoulutukseen. Tätä nykyä sosionomiopiskelijat voivat opintojensa aikana opiskella toimintakyvyn tukemisen ja kuntouttavan työn näkökulmiin painottuvia opintoja Luontolähtöinen kuntouttava työ -opintokokonaisuudessa (15 op), joka koostuu opintojaksoista Luontolähtöisen kuntouttavan työn perusteet, Luontolähtöiset toimintaympäristöt kuntouttavassa työssä sekä Luontolähtöisen kuntouttavan työn menetelmät. Opiskelija voi myös lisätä varhaiskasvatusosaamistaan Luonto- ja ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa -opintojaksolla. Green Care -yrittäjävalmiudet -opintopaketti puolestaan tarjoaa osaamista niille, jotka ovat kiinnostuneet tarjoamaan luontolähtöisiä palveluja yrittäjänä tai osana yritysverkostoa.

Tässä julkaisussa tuodaan esille luontolähtöisen koulutuksen taustaa ja käytäntöjä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksessa. Julkaisun tarkoituksena on tehdä näkyväksi sosionomikoulutuksen luontoperustaista profilia ja opetusta sekä omalta

osaltaan innostaa opiskelemaan luonnon hyvinvointivaikutuksiin perustuvia korkeakouluopintoja joko tutkinto-opiskelijana tai avoimessa ammattikorkeakoulussa.

Julkaisussa tarkastellaan ensin Luontolähtöinen kuntouttava työ -moduulin opintojaksojen aihepiirejä ja oppimiskokemuksia. Sen jälkeen kuvataan Luonto -ja ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa -opintojakson taustaa, sisältöjä ja toteutusta. Julkaisun loppuun on koottu ikään kuin matkaeväiksi tiivistykset jokaisen artikkelin ydinsisällöstä.

Artikkeleiden kirjoittajina ovat olleet sekä moduuliin sisältyvien opintojaksojen opiskelijat että opettajat. Opiskelijoiden kirjoitukset perustuvat luontolähtöisen toiminnan ohjausprojekteihin ja niiden aikaisen oppimisen kuvaamiseen. Opettajien artikkeleissa avataan puolestaan luontolähtöisen toiminnan menetelmällisiä ja pedagogisia ratkaisuja sekä opintojen taustaa.

Meille julkaisun toimittajille kirjoittamisprosessi on tarjonnut oivan mahdollisuuden sukeltaa sosionomikoulutuksessa 10 vuotta sitten alkaneelle luontolähtöisen toiminnan kehittämisen polulle, jonka eri käänneissä ja mutkissa on ollut mielenkiintoista työskennellä. Toivomme, että lukijalle avautuu maisemia ja näkökulmia paitsi omaan ammatilliseen kehittymiseen myös oivalluksia luonnon merkityksestä omalle hyvinvoinnille.

Mikkelissä 20.4.2021

Julkaisun toimittajat

KIRJOITTAJAT

JOHANNA HIRVONEN, FT, YTM, yliopettaja

Sosiaali- ja terveysalan koulutusyksikkö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

SAANA JUOPPERI, sosionomi (AMK)-opiskelija, yrittäjä, kulttuurituottaja (AMK)

VIRVE JUSSILA, KM, YTM, lehtori

Sosiaali- ja terveysalan koulutusyksikkö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

HANNA MAJABACKA, sosionomi (AMK)

SEIJA NISSINEN, YTM, lehtori

Sosiaali- ja terveysalan koulutusyksikkö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

NOORA TEERIKORPI, sosionomi (AMK), Itsenäistymiskotien ohjaaja

KATI VAPALAHTI, KT, nuorisotoiminnan ohjaaja, lehtori

Sosiaali- ja terveysalan koulutusyksikkö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

SISÄLTÖ

LUKIJALLE.....	3
KIRJOITTAJAT	5
LUONTOLÄHTÖISEN TOIMINNAN METODISUUDESTA..... Johanna Hirvonen	7
LUONTOLÄHTÖISTÄ KUNTOUTTAVAA TYÖTÄ OPPIMASSA..... Seija Nissinen	13
LUONTOYHTEYS AMMATILLISUUDEN VAHVISTAJANA..... Saana Juopperi	19
LUONTOLÄHTÖINEN TOIMINNALLISUUS SIIRTYI DIGITAALISEKSI	25
Hanna Majabacka & Kati Vapalahti	
ARVIOINTIIN OSALLISUUTTA, LUONTOTOIMINTAAN LAATUA	32
Noora Teerikorpi & Kati Vapalahti	
LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA – VARHAISKASVATUSOSAAMISTA SOSIAALIALAN AMMATTIKORKEA- KOULUOPINTOJA SUORITTAVILLE.....	40
Virve Jussila	

LUONTOLÄHTÖISEN TOIMINNAN METODISUUDESTA

Johanna Hirvonen

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutuksen tarjoamissa luontolähtöisen toiminnan opinnoissa menetelmiin perehdytään opintojaksolla Luontolähtöisen kuntouttavan työn menetelmät. Opintojakso on osa 15 opintopisteen luontolähtöisen kuntouttavan työn opintokokonaisuutta, jossa aihealueen tietoperustaan, käsitteistöön ja toimintaympäristöihin tutustuttuaan opiskelija siirtyy opintokokonaisuuden loppupäässä soveltamaan aiemmin hankittuja tietojaan käytännön ohjaustilanteisiin.

Luontolähtöisen toiminnan menetelmiä painottavan opintojakson oppimistavoitteina on osata suunnitella, toteuttaa ja arvioida luontolähtöistä toimintaa asiakaslähtöisesti ja tavoitteellisesti, osata ohjata asiakkaan kuntoutumisprosessia erilaisia luontolähtöisiä menetelmiä soveltaen sekä osata arvioida asiakkaan toimintakyvyn muutoksia kuntoutusprosessissa. Ohjaustoiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia ohjaa kuntoutuksen ja kuntouttavan työn viitekehys.

Tarkastelen tässä kirjoituksessa luontolähtöisen toiminnan metodisuuden rakentumista Xamkin sosionomikoulutuksen tarjoamissa luontolähtöisen kuntouttavan työn opinnoissa.

Menetelmistä metodisuuteen

Green Care -laatu työkirjassa (Luke, THL & GCF 2018, 20) luontoperustainen menetelmä määritellään vakiintuneeksi työkäytännöksi, jossa systemaattisesti ja tavoitteellisesti hyödynnetään luontoelementtejä ja -ympäristöjä. Kun tällainen vakiintunut käytäntö, jota työntekijä tavoitteellisesti ohjaustyössään hyödyntää, kytketään laajempaan teoreettiseen viitekehykseen (esimerkiksi ekopsykologia tai kuntoutuksen ekologinen malli) sekä työn kohteen ja toimintaympäristön määrittelyyn ja tuntemiseen, päästään tarkastelemaan menetelmiä laajemmin työskentelyn metodisuutta (ks. esim. Karvinen 1993).

Kuvassa 1 on jäsenneily luontolähtöisen työskentelyn metodisuuden rakentumista hyödyntämällä tarkastelun pohjana luontolähtöisen kuntouttavan työn opintokokonaisuutta. Xamkin sosionomikoulutuksessa luontolähtöisen työskentelyn menetelmäopinnot kytketään kuntouttavan työn viitekehykseen, johon opiskelija perehtyy menetelmäopintoja edeltävillä luontolähtöisen kuntouttavan työn perusteiden ja toimintaympäristöjen opintojaksoilla. Opintojaksoon sisältyy oppimistehtävä, jossa opiskelija luontolähtöisen kuntouttavan työn viitekehyksen pohjalta suunnittelee, toteuttaa ja arvioi vähintään kolmen kerran ohjauksellisen kokonaisuuden valitsemansa asiakkaan tai asiakasryhmän parissa.

Luontolähtöisen kuntouttavan työn opintokokonaisuudessa perehdytään opintojen alussa omaan luontosuhteeseen. Luontolähtöisen toiminnan perusteiden jälkeen perehdytään luontolähtöisen työn toimintaympäristöihin. Aloittaessaan luontolähtöisen kuntouttavan työn menetelmien opiskelun opiskelijalla on muodostunut jo ymmärrystä metodisuuden kehittymisen kannalta oleellisista osa-alueista – työskentelyn teoreettisesta viitekehyksestä, työn kohteesta ja toimintaympäristöistä. Menetelmiä käsittelevällä opintojaksolla opiskelija saa tämän jo rakentuneen tietopohjansa tueksi tiedolliset valmiudet luontolähtöisen työn menetelmistä, ohjaustyöstä sekä asiakasvaikutusten arvioinnista käytännön ohjausharjoitteisiin sovellettaviksi.

Opiskelijan tulee ohjaustyöskentelyssään tunnistaa työnsä kohde, mikä edellyttää perehtymistä esimerkkiasiakkaan toimintakykyyn ja hyvinvointitavoitteisiin kuntoutuksen (ja erityisesti sosiaalisen kuntoutuksen) näkökulmasta. Opiskelijalla on tässä vaiheessa aiempien opintojen pohjalta hankittua osaamista ja työvälineitä asiakkaan tuen tarpeiden ja toimintakyvyn arviointiin. Tätä tietoa sovelletaan luontolähtöisen ohjauksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Keskeinen vastattava kysymys opiskelijalle on: millainen luontolähtöinen toiminta ylläpitää tai edistää asiakkaan toimintakykyä ja millaisia tavoitteita on realistista ja perusteltua asettaa toiminnalle asiakkaan tilanne huomioiden?

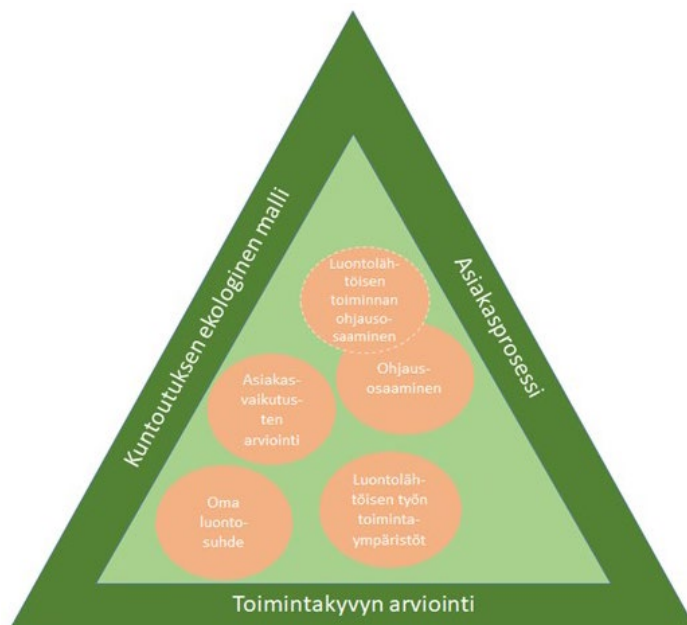
Kuntoutuksen ekologinen malli toimii luontolähtöisen työskentelyn lähtökohtana. Tällöin tärkeää on luontolähtöisen toiminnan suunnittelu yhteistyössä opiskelijan ja hänen asiakkaansa kesken sekä asiakkaan elämäntilanteen, tuen tarpeiden ja voimavarojen tunnistaminen. Luontolähtöisen toiminnan suunnittelussa huomioidaan asiakkaan luontosuhde sekä voimavaroja vahvista luonto- ja elinympäristö. Asiakkaan osallisuus ja osallistuminen ovat oleellinen osa kuntoutuksen ekologiseen malliin pohjautuvan toiminnan suunnittelua

ja toteutusta. Tätä osa-aluetta opintojaksolla vahvistetaan perehtymällä voimavaraistavaan ohjaamiseen ja ohjaustyyliihin.

Työskentelyn metodisuuden hahmottaminen on edellytys oman työn ymmärtämiseksi ammatillisena ja tavoitteellisena muutostyönä. Ilman työn tieto- ja teoriaperustan, muutostyön kohteen ja toimintaympäristön tunnistamista ja tuntemista menetelmäopintojen vaarana on jäädä kontekstista irralliseksi toiminnaksi. Tämä puolestaan vaikeuttaa työskentelyn tavoitteellisuuden, systemaattisuuden, asiakasvaikutusten ja muutostyön luonteen ymmärtämistä ja kytkemistä osaksi omaa ammatillista kasvua. Meyer (1983, ks. Karvinen 1993, 152) on kuvaillut tämänkaltaista työskentelyn kohteesta irrallista toimintaa tiettyihin menetelmiin ja taitoihin keskittyvänä työskentelynä ilman perehtymistä niiden valintaa ohjaaviin asioihin ja ilmiöihin. Luontolähtöisten menetelmien opetteluun lähtökohtana onkin yksittäisiin menetelmiin perehtymisen ja niiden soveltamisen rinnalla tunnistaa asiakkaan toimintaympäristö, toimintakyky ja toiminnan tavoitteet luontolähtöisen toiminnan suunnittelun perustana.

Kuntoutuksen viitekehys luontolähtöisten menetelmien opiskelussa edellyttää *asiakas- ja kuntoutusprosessin tuntemista* ja siihen liittyen asiakkaan *tuen ja toimintakyvyn arvioinnin osaamista* sekä asiakas- ja kuntoutussuunnitelman laatimisen perusteiden tuntemista.

Kuntoutuksen kehyksen sisällä työn metodisuuteen sisältyvät oman luontosuhteen tunnistaminen, työn toimintaympäristöjen tunteminen, toiminnan asiakasvaikutusten arviointiosaaminen ja ohjaustyön osaaminen. Ohjaustyön osaamiseen sisältyvät myös ymmärrys luonnon hyvinvointivaikutusten synnyn mekanismeista, kokemuksellisuuden ja osallisuuden tunnetta lisäävä luontolähtöinen toiminta / Green Care -ohjausosaaminen sekä asiakkaan tukemisen ja kohtaamisen taidot osana ammatillista luontolähtöistä toimintaa (ks. Luke ym. 2018, 12).

Kuva 1. Työn metodisuuden osa-alueiden hahmottelua luontolähtöisen kuntouttavan työn opinnoissa.

Luontolähtöisten menetelmien kirja

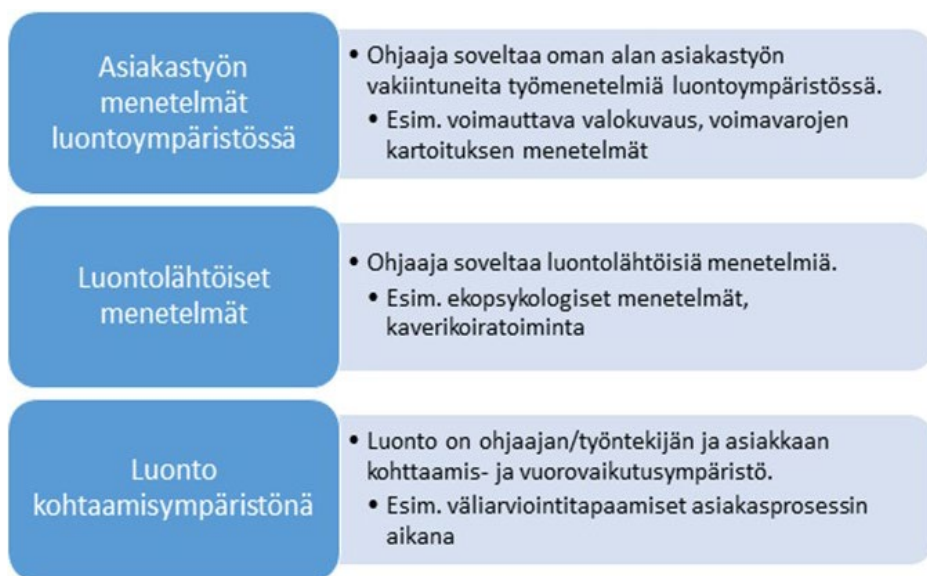
Luontolähtöisen kuntouttavan työn menetelmät -opintojakso sisältyy Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen täydentäviin opintoihin. Lisäksi opintojaksoa tarjotaan avoimen ammattikorkeakoulun opintoina. Opintojaksoon sisältyvä menetelmiä soveltava ohjauksellinen oppimistehtävä on toteutuskerroillaan osoittanut luontolähtöisen työn menetelmällisen monipuolisuuden. Opiskelijat valitsevat tehtävään liittyen asiakkaan tai asiakasryhmän, jonka kanssa yhteistyössä suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan vähintään kolmen kerran ohjauksellinen kokonaisuus.

Oppimistehtävissä on noussut esiin luontoympäristöjen ja -elementtien monipuolisuus. Ohjaustyötä on toteutettu metsässä, vesistöjen äärellä, puutarhassa, eläinavusteisesti ja sisätiloissa. Ohjausharjoitteissa on voitu valmistaa jokin konkreettinen tuote, jossa on sovellettu luonto- ja kierrätysmateriaaleja. Myös teknologian tarjoamia mahdollisuuksia on hyödynnetty esimerkiksi luonnossa tapahtuvan valokuvauksen avulla tai hyödyntämällä verkkoon kaikkien saataville tuotettuja ja yleisesti hyödynnettäviksi tarjottuja audiovisuaalisia luontomateriaaleja.

Opiskelijoiden opinnoissaan toteuttamat ohjausharjoitteet osoittavat luontoympäristöjen hyödyntämismahdollisuuden ohjaus- ja vuorovaikutustyössä. Luontoympäristöä on ohjausharjoitteissa hyödynnetty paikkana, jossa ohjaaja ja asiakas tutustuvat toisiinsa, keskustellevat asiakkaan lähtötilanteesta, suunnittelevat yhdessä toimintaa ja toiminnan päätyttyä reflektoivat toimintaa ja käyvät arviointi- ja palautekeskustelua. Oppimistehtävät ovat osoittaneet, että luontoympäristöjen tarjoamat mahdollisuudet asiakastyössä eivät rajoitu vain ennalta suunnitellun toiminnan toteuttamiseen vaan luonto voi asiakkaan tilanteesta riippuen olla vuorovaikutustyön, kohtaamisen ja puheeksi ottamisen ympäristö sellaisenaan ilman varsinaisia luontolähtöisiä menetelmiä.

Useiden vuosien ajalta kertynyt luontolähtöisten menetelmien opetuskokemus ja opiskelijoiden oppimistehtävien ohjaaminen on nostanut esiin erilaisia tapoja toteuttaa luontolähtöisen toiminnan menetelmällisyyttä. Yksi tapa toteuttaa menetelmällisyyttä on toteuttaa luontoympäristössä oman ammattialan vakiintuneita työmenetelmiä ja tekniikoita (kuva 2). Esimerkkinä voisi olla sosiaalipedagogiikan lähtökohdista kehitetty dialoginen voimauttavan valokuvauksen menetelmä (Voimauttavan valokuvan menetelmä sa), joka on sovellettavissa erilaisissa luontoympäristöissä.

Menetelmällisyys voi toteutua myös soveltamalla luontolähtöisiä menetelmiä eli menetelmiä, jotka on alun perin kehitetty ihmisen ja luonnon välisen suhteen teoreettisen tarkastelun pohjalta luonnon hyvinvointivaikutusten mekanismeja tunnistuen. Kolmantena tapana jäsentää luontolähtöistä toimintaa on luonto kohtaamis- ja vuorovaikutusympäristönä asiakastyön vakiintuneille käytännöille asiakasprosessin eri vaiheissa. Luontoa ei tällöin hyödynnetä ensisijaisesti ohjauksellisena ympäristönä asiakkaan luontokokemusta ohjaamalla, vaan luonto nähdään vuorovaikutusta ja luottamuksellista asiakassuhdetta vahvistavana ympäristönä.

Kuva 2. Kolme lähestymistapaa luontolähtöisten menetelmien soveltamiseen

Päätelmät

Ammatillisen luontolähtöisen työskentelyn metodisuus rakentuu tavoitteellisen ohjauksen käytännöstä, työskentelyä ohjaavasta teoriaperustasta sekä työskentelyn kohteen ja toimintaympäristön tuntemisesta. Kyse on ammatillista toimintaa rakentavasta ymmärryksestä – siitä, ”miten toimia ammattitaitoisella tavalla ja minkä ajattelun varaan toiminta voi rakentua” (Karvinen 1993, 133). Ammatillinen luontolähtöinen toiminta on Green Care -toiminnan määrittelyihin pohjautuvana toimintana vielä melko uusi toiminta-alue hyvinvointipalveluissa. Samalla luontolähtöinen ja Green Care -toiminta on paljon kiinnostusta herättävä alue, ja eri koulutusorganisaatiot tarjoavat aihealueen opetusta vaihtelevissa laajuuksissa aina yksittäisistä kursseista laajempiin opintokokonaisuuksiin. Toiminnan lisääntyessä sekä palvelujen tuottamisen että koulutuksen kentillä on perusteltua ja välttämätöntä käydä käytännön toiminnan rinnalla keskustelua työskentelyn ammatillisesta ja opillisesta perustasta.

Luontolähtöisen työn metodisuus avautuu useista lähtökohdista. Tarkastelu ei ole historia-tonta, vaan tänä päivänä esimerkiksi Green Care -työskentelyn nimellä kulkevan ammatillisen luontolähtöistä työn taustalta löytyy tutkimusta ja ymmärrystä ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta ja siitä, miten luonto on vaikuttanut ja vaikuttaa ihmisessä ja ihmiseen. Työn metodisuuden tarkasteluun liittyy olennaisesti myös vuorovaikutuksen tarkastelu: miten ohjauksella tuetaan ja vahvistetaan asiakkaan tai asiakkaiden luontosuhdetta, millaisilla työskentelymenetelmillä ja mitä tavoitteita vasten?

LÄHTEET

Karvinen, Synnove. 1993. Metodisuus sosiaalityön ajattelun välineenä. Teoksessa Gramfelt, Riitta, Jokiranta, Harri, Karvinen, Synnove, Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli. Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto.

Luke, THL & GCF ry. 2018. Suomalainen Green Care –LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirja. Luonnonvarakeskus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Green Care Finland ry. Pdf-julkaisu. Saatavissa: <https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/542460/green-care-tyokirja-2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [viitattu 24.1.20219].

Meyer, Carol H. 1983. Clinical social work in the eco-systems perspective. New York: Columbia University Press. Teoksessa Gramfelt, Riitta, Jokiranta, Harri, Karvinen, Synnove, Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli. Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto, 152.

Voimauttavan valokuvan menetelmä. Sa. Dialoginen näkemisen tapa työvälineenä oman itsen ja toisen korjaavaan katsomiseen. WWW-julkaisu. Saatavissa: <http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

LUONTOLÄHTÖISTÄ KUNTOUTTAVAA TYÖTÄ OPPIMASSA

Seija Nissinen

Tässä artikkelissa tarkastelen Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Luontolähtöisen kuntouttavan työn perusteet -opintojakson opiskelijoiden reflektioita oman ammatillisuuden kehittymisestä opintojakson aikana sekä oman luontosuhteen tunnistamisen ja tarkastelun merkitystä osana ammatillista kasvua. Artikkelini pyrkii tarjoamaan näkökulmia ja tuomaan opiskelijoiden oppimiskokemuksia matkalla luontoperustaisen kuntoutuksen ammatillisiksi. Artikkelia varten on lähetetty sähköpostia vuosina 2019 ja 2020 kyseisellä opintojaksolla opiskelleille ja pyydetty lupa käyttää reflektio-tehtävän vastauksia artikkelissa. Artikkelin sitaattit ovat suoria lainauksia opiskelijoiden vastauksista. Niiden kautta opiskelijoiden ääntä ja oppimiskokemuksia pyritään avaamaan lukijalle.

Mikä tekee ammattilaisen – opiskelijoiden reflektiotehtävien tarkastelua

Seuraavassa tarkastelen Luontolähtöisen kuntouttavan työn perusteet -opintojaksoon sisältyneeseen ”Oma luontosuhde ja oma oppiminen” -tehtävään tulleita opiskelijoiden vastauksia. Tehtävänantoon sisältyi opintojakson aikainen oman oppimisen reflektointi, itsenäisesti tehtävä Mielipaikka-harjoite (Salonen 2005, 105) sekä oman luontosuhteen pohdinta osana ammatillista kasvua. Green Care Finland ry:n eettisissä ohjeissa (Green Care Finland ry. 2012) kuvataan laadukkaana ja eettisen luontolähtöisen toiminnan perustuvan muun muassa ammatillisuuteen, oman ja asiakkaan luontosuhteen tunnistamiseen sekä luonnon elvyttävyyden arvostamiseen. Nämä lähtökohdat ovat olleet oppimistehtävän laatimisen taustalla.

Raatikainen ym. (2019, 47) kuvaavat reflektiivisyyden kaksinaista luonnetta. Yksi ulottuvuus on pysähtyminen ”omien tunteiden, arvojen, ajatusten ja asenteiden äärelle”. Toinen ulottuvuus on kyetä reflektion kautta irrottautumaan arki ajattelusta ja suuntaamaan omaa toimintaa kohti entistä parempia toimintatapoja. Oppiminen ja ammattilaisena kehittyminen edellyttävät pysähtymistä tai ainakin vauhdin hidastamista, jotta kykenee omista lähtökohdistaan käsin arvioimaan, jäsentämään ja käsitteellistämään omaa oppimistaan ja opiskelemissaan aiheita sekä teoreettisesti että käytännön näkökulmista.

Ojasen (2006, 17) mukaan ”hyvä teoria on kuin jalostettua talonpoikaisjärkeä”. Teorian kautta löytyy käsitteitä, joiden avulla voidaan jäsenellä työssä vastaan tulevia tilanteita sekä asiakkaan kanssa työskentelyä. Työntekijän teoreettinen tietämys on asiakastyön eräänlainen kivijalka, ja sen on hyvä vastata työntekijän ihmiskäsitystä ja arvoja. Nivala ja Ryynänen (2019, 19) toteavat teorian olevan käytännön työssä tärkeää. Samanaikaisesti kuitenkin käytännön työn tuntemus, ja siellä käytävä vuoropuhelu, ovat teorioiden kehittämisen kannalta oleellisia. Ajattelu ilman toiminnallista ulottuvuutta voi näyttäytyä tyhjältä ”joutavalta höpinältä”. Toisaalta taas toiminta ilman ajattelua ja jäsenystä voi jäädä ”itsetarkoitukselliseksi puuhasteluksi”.

Opiskelijoiden reflektioissa nousee esille omien kokemusten ja havaintojen kytkeytyminen teoriatietoon. Omassa arjessa ja työelämässä koetut ja havaitut asiat ovat ikään kuin saaneet nimen oman oppimisen myötä. Vastauksissa tunnistettiin teoriatiedon merkitys, mutta annettiin arvo myös omille havainnoille ja kokemuksille. Jo sosiaali-alalla työskentelevät kuvasivat, miten oppiminen oli avannut näkökulmia työpaikan luontotoiminnan kehittämiseen entistä ammattimaisemmaksi ja tavoitteellisemmaksi.

”Opintojakso on tuonut minulle kaipaamaani teoriapohjaa sille, mitä käytännössä koen ja mitä haluaisin työssäni myös hyödyntää. On ihana huomata, että omille subjektiivisille kokemuksilleni hyvinvointini parantumisesta luonnossa on tutkimuksellista pohjaa ja että se on omien kokemusteni lisäksi näyttöön perustuvaa. Olen myös kaivannut kokemuksilleni käsitteitä

joista puhua, kuten eheytyminen, voimaantuminen tms. Tällä teoriapohjalla pääsen kehittämään itseäni ammatillisempaan suuntaan ja löytämään työkaluja luontolähtöiseen asiakastyöhön.”

”On ollut hienoa huomata se, että työpaikallani tehdään arjessa päivittäin asioita oikein. Sen osoittavat sekä nykyinen kuntoutusparadigma että tutkitun tiedon havainnot luonnon vaikutuksesta ihmisten hyvinvointiin.”

”Luontotoiminta ei ole kuitenkaan suunniteltua eikä tavoitteita ole kirjattu mihinkään. Tapahtunutta luontotoimintaa ei myöskään ole tehty näkyväksi juuri missään yhteydessä. Kalastus, sienestys, marjastus, retkeily, veneily ym. on siellä niin arkipäiväistä, että toiminnan arvoa ei aina muisteta eikä tiedosteta. On ollut yllättävää lukea siitä, miten kaupallista luontotoiminta voi olla. Tämä herättää ajatuksia siitä, että luontohoiva voisi olla työssäni myös suunnitelmallisempaa, tavoitteellisempaa ja myös markkinoitua kuntien sosiaalitoimille.”

Yksi opintojakson oppisisällöistä ja käsitteistä on valtaistava ja ekologinen paradigma. Käsitteellä tarkoitetaan kuntouttavan työn orientaatiota, joka perustuu voimavara- lähtöiseen ajatteluun. Kuntoutuja nähdään aktiivisena toimijana. Keskeistä on nähdä kuntoutuja omassa toimintaympäristössään ja osana sosiaalisia verkostojaan. (Järvikoski 2013, 75.) Jääskeläinen ja Tolvanen (2016, 19-22) ovat kehittäneet Järvikoskea (emt.) mukailleen sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvän ajattelu- ja toimintamallin, joka on nimetty osallisuutta vahvistavaksi, luontoon tukeutuvaksi kuntoutusparadigmaksi. Siinä on oleellista kuntoutujan osallisuus ja kuntoutujalle mieleinen arki. Luonto ja luontotoiminta nähdään tärkeänä osana kuntoutujan toimijuutta sekä kuntoutumista ja hyvinvointia vahvistavina elementteinä. Kuntouttavan työn osaamisen vahvistumista opiskelijat kuvaavat seuraavasti.

”Kuntoutuminen on minulle uusi osa-alue, ja opintojakson anti sen tiimoilta on ollut äärimmäisen tärkeää. Erityisesti minua on puhutellut ekologinen ja valtaistava paradigma, joka on osaltaan muokannut niin ajatusmaailmani kuin myös toimintaani. Olen helposti henkilö, joka haluaa miellyttääkseen ja hyvää hyvyttään tehdä asioita toisten puolesta ja antaa ratkaisuehdotuksia, joiden ymmärrän olevan kuitenkin olevan pitkälti karhunpalvelus ihmisille.. Ymmärrän nyt, että tehtäväni ei ole tehdä asiakkaalle kaikkea mahdollisimman helpoksi ja tehdä asioita aina heidän puolestaan, vaan luoda ympäristö sellaiseksi, jossa asiakkaan oma aktiivisuus ja osallisuus voi kukoistaa. Uskon, että merkityksellisyyden tunteen voi saavuttaa toiminnan objektina olemisen sijaan subjektiivisuudella ja toimijuudella.”

”Oli tärkeää oivaltaa ihmisen kuntoutumisessa osallisuuden kokemuksen tärkeys. Aiempi oma kokemukseni kuntouttamisesta on ollut suppeampi,

ja ajatuksena oli ennemminkin, että ammattilaiset terveydenhuollossa suunnittelevat, päättävät ja kuntouttavat asiakkaan sopivimmaksi katsomallaan tavalla. Uudenlainen valtaistava ja voimavaraistava kuntoutuksen ajattelutapa on toisenlainen ja antaa uuden näkökulman kuntouttavaan työotteeseen.”

Uosukainen ja Hirvonen (2014, 32) korostavat työntekijän oman persoonan ja itsetuntemuksen merkitystä luontoperustaisessa toiminnassa. Työntekijän tulee pohtia omia luontokokemuksiaan ja luontosuhdettaan ammatillisen toiminnan perustana. Työntekijän on syytä tunnistaa ja työstää mahdollisia ”huonoja” luontokokemuksia, jotta ne eivät heijastu asiakkaan kanssa työskentelyssä. Myös Juusola (2016, 52) toteaa luonnon olevan vahva ympäristö itsetuntemuksen syventämiseen ja omien tunteiden tarkasteluun. Luonto tarjoaa mahdollisuuden ja rauhan omien tavoitteiden, arvojen ja unelmien selkiyttämiseen.

Oman luontosuhteen tunnistaminen ja luonnon arvostuksen esilletuominen oli yksi osa-alue oppimistehtävässä. Luontosuhteen tunnistamisen tukena tai mieleen palauttajana oppimistehtävään sisältyi Mielipaikka-harjoite (Salonen 205, 105). Mielipaikka-harjoite on yksi ekopsykologisista luontomenetelmistä, jonka aikana siirrytään itseä miellyttävään luontoympäristöön aistihavaintojen ohjaamana ja oleskellaan luontoympäristössä se aika, joka tuntuu itselle sopivalta. Luontoympäristön kokonaisvaltainen aistiminen ja antautuminen luonnon hyvää tekeville vaikutuksille ilman suorittamisen tunnetta on harjoitteen lähtökohtana. Mielipaikka-harjoitteen tekeminen on parhaimmillaan virittänyt opiskelijan paitsi oman luontosuhteen äärelle myös tunnistamaan luontosuhteen ja Mielipaikka-harjoitteen merkityksen ammatillisessa luontolähtöisessä kuntouttavassa työssä.

”Mielipaikka-harjoitteesta sain matkaani paljon hyvää. Ennen harjoitteen tekoa tiesin jo, että se tulee tekemään hyvää. Harjoitetta tehdessäni ja sen jälkeen olin yllättynyt, miten hyvin se oikeasti toimi ja rauhoitti. Tunsin hengityksen rauhoittuvan ja uskon, että verenpaineet myös laskivat harjoitteen teon aikana. Mieli lepäsi ja oli läsnä vain siinä hetkessä. Tunsin vahvemmin tuulen poskillani ja käyttäessäni havuja varovasti poskillani, tunsin elvyttävyyden tunteen. Menen luontoon tekemään Mielipaikka-harjoitteita silloin, kun tunnen kiireen vievän kaikki voimani ja kun tunnen olevani stressaantunut. Stressaantuessani koitan nostaa katseeni ylös ja keskittyä huomaamaan, kuinka tuuli liikuttaa puiden oksia. Voidaan sanoa, että Mielipaikka-harjoitteen tekeminen syvensi luontosuhdettani. Kurssi sai minut avaamaan silmäni sille, miten paljon luonnosta voi oikeasti saada elvyttävyyttä ja hyvinvointia.”

”Rehellisyyden nimissä on pakko sanoa, että olen aiemmin vähän kummastellut ja ihmetellytkin näitä mielipaikkaharjoitteita opiskelun aikana, mutta tutustuttuani luontoperustaisen toiminnan teoriaan ja harjoitteen

taustaan ja kun nyt tein harjoitteen uudelleen, ymmärsin jotenkin syvemmin mielipaikan merkityksellisyyden vaikkapa omassa työssäni asiakkaiden kanssa. Nyt ymmärrän, mikä merkitys mielipaikalla on ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle.”

”Oman luontosuhteen tunteminen on mielestäni tärkeää luontolähtöisen kuntouttavan työn tekijälle. Kun ihminen on itse perillä oman luontosuhteensa laadusta, hän pystyy myös paremmin tukemaan kuntoutujaa kuntoutumaan luontolähtöisten menetelmien avulla. Kun luontolähtöisen kuntouttavan työn tekijä on perehtynyt omaan luontosuhteeseensa, hän on huomannut luonnon elvyttävän ja hyvinvointia lisäävän vaikutuksen omassa elämässään. Tällöin työntekijä pystyy paremmin noudattamaan Green Care -toiminnan eettistä ohjetta luonnon elvyttävyyden arvostamisesta ja hän pystyy auttamaan kuntoutujaa löytämään oman luontosuhteensa. Näin kuntoutuja pystyy myös saamaan hyötyä luonnon tuomasta elvyttävyyden ja hyvinvointia lisäävän tunteen vaikutuksesta omassa elämässään.”

Lopuksi

Tässä artikkelissa olen kuvannut pienen läpileikkauksen Luontolähtöinen kuntouttava työ-opintojakson opiskelijoiden reflektioista luontolähtöisen toiminnan ammattilaisiksi kasvamisen polulla. Reflektioiden pohjalta välittyy kuva, jossa oppiminen on ollut monisäikeistä, oppijan tiedot, taidot ja tunteet kytkeytyvät ammatillisuuden perustaksi. Tekstissä olevien sitaattien kautta on toivottavasti ollut mahdollista tavoittaa rahtunen niitä oppimiskokemuksia ja oivalluksia, joita opiskelijat ovat opintojakson aikana kokeneet.

Opintojakson opettajan näkökulmasta reflektioiden lukeminen on ollut mielenkiintoista ja opettavaista. Erityisesti Mielipaikka-harjoitteen voima on kaikkien näiden vuosien saatossa aina yhtä syvädyttävä, miten avaava ja riemukas kokemus oman luontosuhteen tunnistaminen ja löytäminen voi olla. Itselleni on jäänyt vahvasti mieleen erään sosionomi-opiskelijan vuosien takainen kommentti Mielipaikka-harjoitteen tekemisen jälkeen. Hän totesi ”Ennen tätä harjoitetta en tiennyt, että minulla on luontosuhde”. Ehkäpä tämä artikkeli avaa jollekin lukijoista tuon samaisen portin, jonka opiskelija avasi. Olipa lukija sitten matkalla luontolähtöisen työn ammattilaiseksi tai vahvistamassa omaa hyvinvointiaan arjessa.

LÄHTEET

Green Care Finland ry. 2012. Green Care -toiminnan eettiset ohjeet. WWW-sivu. Saatavissa <http://www.gcfinland.fi/yhdistys/yhdistyksen-eettiset-ohjeet/> [viitattu 24.2.2021.]

Järvikoski A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43. WWW –dokumentti. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [viitattu 18.3.2021.]

Ojanen S. 2006. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä. Helsinki: Yliopistopaino.

Raatikainen E., Rahikka A., Saarnio, T. & Vepsä, P. 2019. Ammattina sosionomi. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Salonen K. 2005. Mieli ja maisemat. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Helsinki: Edita Prima Oy.

Suomi A., Juusola M. & Anundi E. 2016. Vihreä hoiva ja voima. Tallinna: Raamututrikikoda.

Tolvanen T. & Jääskeläinen A. 2016. Osallisuutta vahvistavan, luontoon tukeutuvan kuntoutustoiminnan malli. Luontoa elämään, luontoa kuntoutukseen teemajulkaisu 1/3. Sarja B. Raportit ja selvitykset. Lapin ammattikorkeakoulu. WWW –dokumentti. Saatavissa <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=95a5c548-42d5-46fa-b9e5-aec287c4c2ef>. [viitattu 24.2.2021.]

Uosukainen L. & Hirvonen, J. 2014. Asiakslähtöisyys luontolähtöisissä hyvinvointipalveluissa. Teoksessa Hirvonen, J. & Skyttä, T. 2014. (toim.) Luontolähtöiset hyvinvointipalvelut. Opas asiakastyöhön ja palveluiden kehittämiseen. Mikkelin ammattikorkeakoulu, 32-36. WWW-dokumentti. Saatavissa <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/81448/URNISBN9789515884305.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [viitattu 24.2.2021.]

LUONTOYHTEYS AMMATILLISUUDEN VAHVISTAJANA

Saana Juopperi

Luontolähtöisessä kuntouttavassa työssä minua kiehtoo sen voimavaralähtöinen ja ratkaisukeskeinen työote. Asiakastyö painottuu luontoympäristöön sekä osallisuutta vahvistavaan ja luontoon tukeutuvaan kuntoutusparadigmaan. Siksi syvennyin sosionomiopinnoissani Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa lapsi- ja perhetyön lisäksi myös luontolähtöiseen kuntouttavaan työhön.

Luontolähtöisen kuntouttavan työn opintokokonaisuudessa opiskelimme luontolähtöisen kuntouttavan työn perusteita, toimintaympäristöjä ja menetelmiä. Luontolähtöisen kuntouttavan työn menetelmät -opintojaksolla tehtävänämmä oli suunnitella ja toteuttaa kolmen asiakastapaamisen ohjauksellinen kokonaisuus, jossa harjoittelimme luontolähtöisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista sekä arviointia asiakaslähtöisesti ja tavoitteellisesti. Projektin tarkoitus oli vahvistaa osaamistamme asiakkaan kuntoutusprosessin ohjaajana sekä asiakkaan toimintakyvyn muutosten arvioijana. Tarkastelimme luonnon hyvinvointivaikutuksia ja huomioimme Green Care -toiminnan perusedellytysten sekä kuntoutuksen ekologisen lähestymistavan toteutumista ohjaustyössä.

Ammatillisuutemme vahvistaminen toteutui pääsääntöisesti ammatillisen reflektion keinoin, eli tarkoituksemme oli pysähtyä tarkastelemaan etenkin omaa toimintaamme ymmärryksemme lisäämiseksi ja osaamisemme kehittämiseksi. Opintojakson loppuseminaarissa

esittelimme tahoillamme ohjaukselliset kokonaisuutemme, ja saimme kokonaiskuvan eri luontolähtöisten menetelmien soveltamis- ja toteutusmahdollisuuksista. Tässä artikkelissa käsittelen Luontolähtöiset kuntouttavan työn menetelmät -opintojaksolla toteuttamani ohjauksellisen kokonaisuuden myötä nousseita havaintoja luontoympäristöön painottuvasta asiakastyöstä sekä ammatillisuuden vahvistamisesta luontolähtöisen kuntouttavan työn ohjaajana.

Ohjausprojektini pähkinäkuoressa

Koronapandemian aiheuttama poikkeustila muokkasi osaltaan projektimme toteutumista, minkä takia itsekkin työstin ohjausprojektiani samanaikaisesti esikoiseni kasvatuksen ja omien koirieni hoidon kanssa. Alussa tämä tuntui haastavalta. Kuinka kykenisin vahvistamaan ammatillisuuttani oman tyttäreni ja koirani kanssa? Kykenisinkö aitoon ja rehelliseen itsereflektioon yhtäaikaaisesti kun olisin projektin aikana palveluntuottajan aseman lisäksi myös äiti? Sain kuitenkin pian huomata, että tämä asetelma oli kaikessa haastavuudessaan äärimmäisen opettavainen, kuin valtava eteeni asetettu peili. Se peilasi minulle kaunistelemattomasti niin lapseni kuin eläinten käyttäytymistä, mutta ennen kaikkea omaa toimintaani ja sen vaikutuksia niin vanhempana kuin ammattilaisena.

Projektini ensimmäinen ohjaukerta jäljitteli perheenomaista tapaamista, jossa otetaan ensimmäiset askeleet kohti luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta: tutustutaan puolin ja toisin, luodaan voimaantumisen mahdollistamiseksi välitöntä turvallisuudentunnetta sekä havainnoidaan asiakasta ja hänen perheensä dynamiikkaa. Toisella ohjaukserralla painotettiin toiminnallisuutta kuntoutustyössä. Lapsi sai suunnitella koiralle ohjaustehtävän, pakata kouluttamiseen tarvittavat välineet sekä siirtää rakentamansa tehtävän käytäntöön. Kolmas ja viimeinen ohjaukerta jäljitteli asiakassuhteen päättymistä siten, että lähdimme mielipaikassamme sijaitsevalle laavulle tekemään yhteenvetoa yhteisestä ohjausprojektistamme ja sen vaikutuksista niin tyttäreeni kuin minuun.

Luonnon hyvinvointivaikutukset toimintaympäristön vahvuutena

Green Care -toiminnan ja luontoympäristön hyvinvointivaikutuksia ovat muun muassa luontoliikunta ja sen fysiologiset vaikutukset, kehon ja mielen rauhoittuminen, elpyminen, myönteisten tuntemusten vahvistaminen ja negatiivisten heikentäminen (Yli-Viikari 2014, 49). Lähdimme tavoittelemaan projektissamme luonnon hyvinvointivaikutuksia liikkumalla paljon monimuotoisessa ja maastoltaan vaihtelevassa metsässä. Tämän toivoin vahvistavan tyttäreeni motoriikkaa ja fyysistä kuntoa. Haimme myös tietoisesti luonnossa rauhoittumista. Tämä on itselleni tärkeä työväline parasympaattisen hermoston aktivoijana ja sympaattisen hermoston rauhoittajana. Omien henkilökohtaisten tuntemusteni lisäksi myös tutkimukset osoittavat, että luonnossa oleskelu laskee verenpainetta, sykettä sekä stressihormonipitoisuutta ja vahvistaa vastustuskykyä (Hartig ym. 2003; Korpela ym. 2010; Li ym. 2011; Ochiai ym. 2015, Tolvanen & Jääskeläinen 2016, 27), nostaa mielialaa, parantaa keskittymiskykyä

ja tarkkaavaisuutta sekä edistää stressistä elpymistä (Ulrich 1984; Kaplan & Kaplan 1989; Hine ym. 2008; Rappe 2005; Salonen 2010; Sahlin 2015, Tolvanen & Jääskeläinen 2016).

Eläinten ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen liittyy pitkälti samoja hyvinvointivaikutuksia kuin muuhunkin luonnossa toimimiseen. Eläinten läsnäoloon on liitetty eritoten eläinten rauhoittavat vaikutukset, sosiaalisen vuorovaikutuksen hyödyt sekä aktivoituminen ja vastuunotto (Yli-Viikari 2014, 57). Aktivoituminen ja vastuunotto olivat tärkeimmät tavoitteet, joihin halusin toiminnallisuuden kautta pureutua ja vaikuttavuuden kautta siirtää myös muuhun arkeemme. Pääsin myös luonnon kautta vaikuttamaan lapsen oma-aloitteisuuden ja itsetunnon vahvistamiseen kehumalla häntä muun muassa koiran hyvästä hallitsemisesta ja luonnon kunnioittavasta kohtaamisesta.

Ammatillisuus ja Green Care -toiminnan perusedellytykset

Ohjauksellisessa kokonaisuudessa tuli huomioida myös Green Caren -palveluntarjoajia koskevat Green Care -toiminnan eettiset periaatteet, jotka sisältävät kolme pääkategoriaa: luontosuhde, ammatillisuus ja asiakassuhde (Green Care Finland ry 2012).

Halusin vahvistaa tyttäreni luontosuhdetta painottamalla luonnon elvyttävää vaikutusta. Opintojeni myötä ohjaajan ja ammattilaisen roolin omaksuminen luentoympäristössä on alkanut muovata myös omaa luontosuhdettani ja halusin voimistaa sitä Tarkastelimme toimintamme vaikutuksia luontoon ja kestäväen kehityksen periaatteisiin. Lisäksi pohdimme luentoympäristön ja eläinten kunnioittavan kohtaamisen elementtejä. Jotta ammatillisuuteni vahvistuisi, pyrin suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan ohjauksertojemme toimintaa mahdollisimman tavoitteellisesti, vastuullisesti ja rehellisesti. Toiminta perustui eläinavusteisuuden hyvinvointivaikutuksiin ja sen tutkimustuloksiin, joiden mukaan eläinavusteisen toiminnan on todettu esimerkiksi neuropsykiatristen häiriöiden piirteitä omaavien lasten kohdalla kohentavan kommunikoinnin valmiutta, valppautta, vastaanottavaisuutta, yhteistyötä ja tarkkaavuutta (Chitic ym. 2012; O’Haire 2013b ja 2017; Hallyburton ja Hinton 2017; Andrease 2017, Hautamäki ym. 2018, 17, 28, 38) sekä lisäävän niin fyysistä, psyykkistä kuin sosiaalista toiminnallisuutta, toimintakykyä, tietotaitojen hahmottamista sekä sensomotorisia taitoja (Srinivasan, Cavagnino & Bhat 2018, Vehmasto 2019, 26). Tyttäreni kokemuksellisuuden ja osallisuuden tunteiden vahvistaminen olivat projektin tärkeimpiä painopisteitä, minkä takia projektin ydinajatus perustui kuntoutuksen ekologiseen malliin.

Kuntoutuksen ekologinen malli

Kuntoutuksessa aiemmin hallitsevassa asemassa ollut vajavuuskeskeinen ajattelu ja asiantuntijälähtöisyys on jäämässä valtaistavan ja ekologisen paradigman jalkoihin, jossa asiakaslähtöisesti painotetaan ja korostetaan kuntoutujan subjektiivisuutta, aktiivista osallistumista, vaikutusmahdollisuuksia, voimavaroja sekä toimintaympäristön ja vuorovaikutuksen tulosta (Karjalainen 2018).

Pyrin koko projektin ajan tietoisesti ja hallitusti toteuttamaan ekologisen paradigman toteutumistapainottamalla muun muassa Tolvasen ja Jääskeläisen (2016, 20–21) esittelemää Järvikosken (2013) osallisuutta vahvistavaa ja luontoon tukeutuvaa kuntoutusparadigmaa. Osallisuutta vahvistava ja luontoon tukeutuva paradigma on valtaistavan paradigman pohjalta sovellettu ajattelu- ja toimintamalli, jossa korostuvat voimakkaasti asiakkaan osallisuus, toimijuus ja mielekäs arki, ja jossa luonto ja luontotoiminta ovat näkyvässä roolissa ekologisessa toimintaympäristössä.

Olen havahtunut opintojeni aikana siihen, että tapani tehdä asioita muiden puolesta tekee minusta helposti osallisuuden estäjän osallisuuden edistäjän sijaan. Tämä juontaa miellyttämisenhalustani tai suorituskeskeisyydestäni, sillä usein teen mieluummin asiat itse kuin jään odottelemaan niiden valmistumista hidastelusta turhautuen. Nämä molemmat luontaiset toimintatapani ovat kuitenkin ristiriidassa sen kanssa, millaisena koen luontolähtöisen kuntouttavan työn olevan vaikuttavimmillaan. Läpi projektin opetinkin itseäni pois suorituskeskeisyydestä ja omaksumaan passiivisempaa ohjaajan roolia, jolla halusin vahvistaa tyttärentäni toimijuutta ja osallisuutta sen sijaan, että olisin omalla aktiivisella toiminnallani ollut niiden estäjänä.

Projektin aikana nousseita havaintoja

Tyttäreiltäni saama palaute oli pääsääntöisesti positiivista ja kritiikitöntä. Tulkitsin, että hänestä oli antoisaa olla yhdessä ja saada kantaa koirastamme uudenlaista vastuuta. Toinen ohjauskertamme oli täynnä haasteita ja epäonnistumisia omassa ohjaamisessani, mutta pidän sitä kuitenkin siitä huolimatta, tai pikemminkin juuri sen takia, kaikkein opettavaisimpana ohjauskertana itselleni.

Projektin tärkeimpiä anteja oli huomio siitä, ettei luontolähtöinen toiminta voi olla suorittamista, vaan edellyttää sensitiivisyyttä tilanteenlukutaidolle ja hetkessä elämiselle. Ohjaajalla on vastuu asiakkaan ja eläinten yhteensoveltuvuudesta sekä tilanteenlukutaidosta – ohjaajan on kyettävä muuttamaan tarvittaessa suunnitelmiaan, mikäli näyttää siltä, että jokin tekijä kokonaisuudessa ei tue asiakkaan hyvinvointia tai kuntoutukselle asetettuja tavoitteita. Näitä voi olla esimerkiksi asiakkaan senhetkinen vastaanottavaisuus, jokin eläimen hyvinvointia vaarantava tekijä tai asia ohjaajassa, joka vaikuttaa työn ja toiminnan laatuun. Minulle konkretisoitui myös se, että eläinavusteisessa työssä käytettävien eläinten tulee olla siihen tarkoitukseen soveltuvia ja jossain määrin myös koulutettuja. Ymmärtämällä eläimen laji-, rotu-, yksilötyypillistä käyttäytymistä varmistetaan niin asiakastilanteiden sujuvuus kuin turvallisuus, mutta myös eläimen ohjautuvuudella ja koulutettavuudella voi olla suuri merkitys esimerkiksi asiakkaan subjektiiviseen vaikuttavuuskokemukseen.

En ajatellut projektin alussa lainkaan sitä, kuinka paljon tulisin tekemään huomioita omasta käyttäytymisestääni arjessamme tai miten omien käyttäytymismallieni muokkaaminen vanhempana vaikuttaisi asettamiemme tavoitteiden saavuttamiseen. Projektin alussa vielä

ajattelin, että tyttäreni oma-aloitteisuus ja vastuunkanto on tietyissä tilanteissa heikkoa, vaikka todellisuudessa annoin hänelle niiden toteuttamiselle vähän tilaa ja mahdollisuuksia.

Tämän oivalluksen myötä ymmärsin, että asiakkaan sosiaalisen verkoston huomioiminen on tärkeää vaikuttavuustavoitteiden saavuttamisessa, vaikka kyseessä olisikin yksilöllinen luontoympäristössä toteutettava asiakastyö. Erityisesti lasten kanssa toteutetussa asiakastyössä vanhemmuuden ja parisuhteen tukemista lasten hyvinvoinnin edistäjänä ei voi mielestäni liiaksi painottaa tai nostaa esiin.

Lopuksi

Yllätyin projektin opettavaisuudesta, sillä kuvittelin kolmen ohjaukerran olevan liian lyhytkestoinen kokonaisuus asettamiemme tavoitteiden saavuttamiseen. Ennako-odotuksista poiketen projekti oli perheessämme muutoksen alulle paneva voima, jonka vaikutukset näkyvät ja muokkautuvat arjessamme edelleen. Uskon, että ammatillisuus ja asiantuntijuus vaatii myös epäonnistumisia, ponnistelua ja raakaa työtä. Kehittääkseen toimintavalmiukseen on oltava realistisen tietoinen taidoistaan ja onnistumisistaan, mutta myös virheistään, ja pohdittava, miten suoritustaan voisi parantaa. Vastuamme asiakastyön laadun takaamisesta on suuri, ja ainakin itselläni hetkittäin jopa riipivän rehellinen itsereflektio on juuri se tekijä, joka motivoi jatkuvaan oppimiseen.

Koen luonnon tarjoavan meille kultalautasella loistavan ympäristön itsereflektiolle ja kehittymiselle. Tämän etuoikeuden lisäksi voimme ammentaa sieltä useita työmenetelmiä ja -välineitä asiakastyön laadukkaaseen toteuttamiseen. Luontoelementtien yhdistäminen sosiaalialan työhön on voimavara asiakasvaikuttavuuden tavoittelussa, ja olisi valitettavaa jättää tämä mahdollisuus huomiotta asiakastyötä toteutettaessa ja kehitettäessä.

LÄHTEET

Green Care Finland ry 2012. Green Care -toiminnan eettiset ohjeet. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.gcfinland.fi/yhdistys/yhdistyksen-eettiset-ohjeet/> [viitattu 15.1.2021].

Hautamäki, L. Ramadan, F., Ranta, P., Haapala, E. & Suomela-Markkanen, T. 2018. Eläinavusteinen terapia. Katsaus tutkimuskirjallisuuteen ja toimintaan Suomessa. Työpäporeita 140/2018. Kansaneläkelaitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236987/Tyopapereita140.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 18.1.2021].

Karjalainen, E. 2018. Valtaistava ja ekologinen kuntoutusajattelu. Luento ja luentodiat. Luontolähtöisen kuntouttavan työn perusteet -opintojakso, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Tolvanen, T. & Jääskeläinen, A. 2016. Osallisuutta vahvistavan, luontoon tukeutuvan kuntoutustoiminnan malli. Luontoa elämään, luontoa kuntoutukseen -teemajulkaisu 1/3. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/121778/B%2019%202016%20Tolva-nen%20Jaaskelainen%20teemajulkaisu%201.pdf?sequence=3&isAllowed=y> [viitattu 14.1.2021].

Vehmasto, E. 2019. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan vaikuttavuuden todentaminen edellyttää monimuotoisia tutkimusmenetelmiä. Teoksessa Lipponen, M. & Vehmasto, E. (toim.) Sosiaalipedagoginen hevostoiminta. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 78/2019. 24 - 30. Saatavissa: <http://jukuri.luke.fi/handle/10024/544978> [viitattu 18.1.2021].

Yli-Viikari, A. 2014. Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutukset. Teoksessa Soini, K. (toim.) Luonnosta hoivaa ja voimaa. MMT Kasvu 21, 49 – 97. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/482135/mttkasvu21.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 14.1.2021].

LUONTOLÄHTÖINEN TOIMINNALLISUUS SIIRTYI DIGITAALISEKSI

Hanna Majabacka & Kati Vapalahti

Tässä artikkelissa esitellään artikkelin ensimmäisen kirjoittajan, Hanna Majabackan, erään nuoren kanssa toteuttama luontolähtöinen ohjauksellinen toimintakokonaisuus. Tämä oli osa Luontolähtöisen kuntouttavan työn menetelmien opintoja. Tehtävässä oli tarkoitus suunnitella ja toteuttaa jonkin asiakkaan tai asiakasryhmän kanssa vähintään kolmen kerran luonto-, puutarha- tai eläinlähöisen työn ohjauksellinen kokonaisuus ja tarkastella toiminnan merkitystä ohjauksen, hyvinvoinnin, osallisuuden ja toimintakyvyn näkökulmista.

Toiminta koostui koiran hoitamisesta teemalla ”Minä voin hyvin”, kissoihin tutustumisesta ja niiden hoitamisesta löytöeläintalolla teemalla ”Minä luotan itseeni” sekä ryhmässä koetusta tähtipolku-elämyksellisyydestä teemalla ”Tähtitaivaan tarinat”. Toimintojen tavoitteena oli tukea mukana olleen nuoren itsestä huolehtimisen ja oman olon kuuntelemisen kykyä, minäpystyvyyttä, myönteistä identiteettiä ja osallisuutta itseän, yhteisöön sekä aikaulottuvuuteen.

Artikkelissa tarkastellaan toimintojen aikana havainnoitua vuorovaikutusta, ohjaustoimintaa sekä hyvinvointitavoitteiden konkretisoimista luontolähtöisen ohjaustoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Viimeinen ”Tähtitaivaan tarinat” tähtien tutkimisen toimintakerta jouduttiin poikkeusolojen takia siirtämään verkkototeutukseksi, jolloin alkuperäinen ajatus tähtien tarkkailusta yöllisen tähtitaivaan alla merenrannalla koki pandemia-ajalle tyypillisen nopean muutoksen.

Vuorovaikutusta eläinten ja elämyksellisyyden kautta

Ensimmäisellä ”Minä voin hyvin” -kerralla hoidettiin koira, joka omalla rauhallisella olemuksellaan rakensi luottamusta, positiivisuutta ja hyväntahtoista huumoria vuorovaikutukseen. Toiminnassa koira pestiin ja harjattiin, minkä aikana myös nuorten hyvinvoinnista ja hyvinvointia tuottavista asioista oli luontevaa keskustella. Eläinten kanssa toimiminen tarjoaa mahdollisuuden käsitellä myös ihmisten arkeen ja arjen hallintaan liittyviä asioita. Tämä tuli esille hyvin myös eläintalolle tehdyn vierailun ja kissojen hoidon aikana.

Kuva 1. Moniaistinen toiminta sitoutti työskentelyyn ja tuki osallisuutta omaan elämään.
Kuva: Hanna Majabacka

Tunnelma toimintakerroilla oli mukava, ja keskustelu kulki eläinten ansiosta luonnolliseen tahtiin. Tilanteessa korostettiin tunteiden hyväksyttävyyttä ja mahdollisuutta niiden käsittelemiseen. Esimerkiksi löytöeläintalon eläinten kohtalosta oli jo etukäteen keskusteltu, ja itse toiminnassa vuorovaikutus oli toivoa luovaa nuoren tuodessa keskusteluun voimauttavaa näkökulmaa auttamisen mahdollisuudesta.

Tähtipolku-etäryhmätapaaminen digitaalisessa ympäristössä sisälsi ohjattuja harjoitteita. Aluksi osallistujat saivat kertoa jotain itsestään kotoa löytyneiden tähtimerkkeihin liittyneiden esineiden kautta. Esittelyt toimivat humoristisina lämmittelyinä ja keskusteluina tähtimerkkeihin liittyvistä luonneluokitteluista ja niiden paikkansapitävyydestä sekä uskomuksista yleensä. Toiminta sisälsi informaatiota tähtikuvioista, minkä jälkeen osallistujat saattoivat itsenäisesti tarkkailla tähtiä ulkona tai Sky safari -tähtikarttasovelluksella. Lopuksi vielä viivytettiin tähtiin liittyvien tarinoiden äärellä. Tähtiteema innosti ohjaajaa, joka sitä suunnitellessaan ymmärsi tähtiteeman yhteyden omaan ekososiaalisen sivistyksen (kts. Salonen & Laininen 2020; Salonen & Brady 2015) lähestymistapaansa nuorisotyössä. Aihe herätti merkitykselliseksi koettua keskustelua tähtien katoamisesta hukkavalon tai saastepilvien taakse. Ohjaajan innostus tarttui osallistujiin, ja toiminta jatkuu ulkoretkenä ja tähtitornivierailuna maailman tilanteen sen salliessa.

”Tähdet ovat kaukana meistä, mutta nekin ovat osa samaa maailman-
kaikkeutta ja luontoa kuin puut, kasvit, eläimet ja me ihmiset. Ja kenties
tärkeintä, mitä tähtitiede voi antaa ympäristökasvatukselle, on juuri koke-
mus siitä, että maailma, luonto ja ympäristö ovat arvoituksellisia, kauniita
ja puolustamisen arvoisia.” (Nysten 2019.)

Ohjausteot mahdollistavat osallisuuden kokemuksen

Hyvä suunnittelu on yksi osallisuuden tukemisen edellytys. Toleranssiympyrä on malli stressitasojen arvioimiseen. Sitä hyödynnetään muun muassa. EASEL (Experiential Social Emotional Learning & Therapy) -toiminnassa, jota voidaan toteuttaa myös eläinavusteisesti. Toleranssiympyrässä ydin edustaa mukavuusaluetta, seuraava kehä oppimis- ja uloin kehä stressialuetta. Mukavuusalueelta tulee pyrkiä oppimisalueelle kokemaan sopivaa stressiä, jotta oppiminen mahdollistuisi. Sen sijaan stressialueelle joutuminen ehkäisee oppimista ja mahdollisesti lamauttaa stressitason noustessa liian korkeaksi. (Lehtiö 2016; Torniainen 2020.)

Toleranssiympyrän avulla arvioitiin ennakkoon toimintaan osallistuvan nuoren mahdollisia stressitasoja eri tilanteissa tavoitteena toiminnan psyykkisen turvallisuuden varmistaminen. Eläintensuojelutoimintaan osallistuessa oli riskinä osallistujan siirtyminen stressialueelle esimerkiksi hylättyjen eläinten tarinoiden tai ryhmätilanteen takia. Lisäksi ohjaajan omat

mahdolliset haastavat tunteet, esimerkiksi liittyen eläinten kaltoinkohteluun, tulee olla käsiteltynä, jotta ne eivät peilaudu osallistujien tunteisiin. Kuitenkin hyvä suunnittelu ja ennakkovalmistautuminen ehkäisi tämän. Etukäteisvalmistelut sekä suunnitellut toiminnot innostivat ja ikään kuin harhauttivat osallistujan keskittymään toimintoihin uhkien sijaan.

Kahden ensimmäisen kerran yksilötyö valmisti toimintaan osallistuvaa nuorta kolmannen kerran ryhmätyöhön. Ryhmätoimintaa oli vaikeaa havainnoida sen siirryttyä verkkotyöskentelyksi. Toimintaan osallistunut nuori vaikutti kuitenkin olevan hyvinkin oppimisalueellaan etäryhmätapaamisessa. Verkkoympäristö oli hänelle tuttu toimintaympäristö. Verkkoympäristössä hän saattoi käyttää luontevasti voimavarojaan ja kohdata häntä kuuntelevia ystäviä. Se, että verkkoystävät hyväksyttiin oikeiksi ystäviksi, vaikutti vahvistavan hänen myönteistä minäkuvaansa.

Lasten ja nuorten kanssa toimittaessa on varmistettava heidän näkökulmiensa ja ajatuksiensa näkyväksi tekeminen. Se, että ohjaaja antaa tilaa osallistujille, ei kuitenkaan tarkoita ohjaajan roolin ja vastuun kadottamista ohjaustilanteessa. Etenkin lapsilla on usein se kokemus, että he eivät tule kuulluksi. Aikuisten saattaa olla haastavaa hyväksyä lapsen tapa katsoa maailmaa. Tällöin saatetaan mieluummin vähätellä lapsen tai nuoren kokemusta sillä perusteella, että hän ei vielä ehkä tunnista tunteitaan tai osaa nähdä asioiden syy-seuraussuhteita. Onkin erityisen tärkeää tukea heidän osallisuuttaan tavalla, jossa kuunteleminen on vahvassa roolissa.

Niemi-Pynttari (2013) korostaa voimavara- ja ratkaisukeskeisessä ohjaustyössä monenlaisten kuuntelutapojen käyttöä. On kuunneltava mahdollista huolta ja hätää, ja vasta sitten löydettävä keinoja vahvistaa tulevaisuususkkoa ja löytää voimavaroja. Tässä ohjaustoiminnassa nousi esille toimintaan osallistuneen nuoren tärkeä kokemus siitä, että hänen ympärillään olevat aikuiset olivat kiinnostuneita hänen elämästään. Tällä on ollut merkitystä positii-visessa muutoksessa.

Hyvinvointitavoitteiden konkretisointi luontolähtöisessä toiminnassa

Kuntoutuksen ekologinen paradigma tuki toiminnan toteuttamista entistäkin asiakaslähtöisemmin, vaikka valtaistavan paradigman ajatukset ovat olleet jo aiemminkin läsnä artikkelissa esitetyn toiminnan ohjaajan työotteessa. Paradigmassa korostuvat osallisuus, itselle mielekäs arki ja toimijuus (Tolvanen & Jääskeläinen 2016, 22). Osallisuuteen liittyvässä myös ajatus, jonka mukaan osallisuutta on itselle merkityksellisten asioiden tekeminen. Tässä artikkelissa esitelty toiminta tuki tekemiseen osallistuneen nuoren pystyvyyden tunnetta ja myönteistä minäkuvausta. Menettely antoi mahdollisuuden arvostetuksi ja osalliseksi tulemisesta.

Ohjaajan tehtävä oli mahdollistaa sellaista tekemistä ja tehtäviä, joiden avulla toimintaan osallistunut nuori saattoi kokea merkityksellisyyttä lähiympäristöissä (kts. Tolvanen &

Jääskeläinen 2016, 22). Tällaisia lähtötoimintaympäristöjä tarjoili ohjaajan koiran kanssa toimiminen ja vierailu löytöeläintalolla, jossa nuori olisi mielellään aloittanut vapaaehtoistoiminnan, mutta on toistaiseksi vielä alaikäinen siihen. Tällöin mahdollisuutena mietittiin eläinten hoitamista huoltajan kanssa yhteisenä harrastuksena. Valtaistavassa, ekologisessa paradigmassa luonteenomaista on se, että toimintaympäristöjä pyritään muokkaamaan osallistumista mahdollistavaksi.

Ohjaajan tukea tarvittiin etenkin ryhmätoimintaan ja muuhun yhteisölliseen tekemiseen osallistumisessa. Yksilötapaamisina toteutettavan luontolähtöisen toiminnan hyvinvointitavoitteet olivat nuoren työskentelymotivaation nostaminen ja samalla hänen osallisuutensa vahvistaminen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Aikaa varattiin kuulluksi tulemiselle niiden asioiden parissa, jotka nuorta kiinnostivat.

Haastavinta toteutukseen osallistuneelle nuorelle oli ryhmätoimintaan osallistuminen. Tähän häntä valmensivat kaksi aiempaa yksilöohjauksertaa. Ennen ja jälkeen löytöeläintalon retkeä sekä verkossa toteutettua ”Tähtitaivaan tarinat” -ryhmätyöskentelyä käytettiin paljon aikaa keskusteluun, joiden tavoitteena oli taata kuulluksi tulemisen kokemus, mahdollistaa tunteiden purku ja vahvistaa sekä rohkaista liittymistä sosiaalisiin tilanteisiin.

Palautteen ja reflektoinnin kautta lisää osallisuutta

Palautetta kerättiin kolmesta eri toiminnasta jokaisen työskentelykerran jälkeen. Ensimmäisellä kerralla palaute kerättiin hyödyntämällä Hidasta elämää -kuvakortteja ja siinä peilattiin nuoren itse asettamia tavoitteita. Lisäksi pohdittiin myös luontaisia keskustelutapoja ja -medioita. Ensimmäisen reflektion perusteellisuus oli tärkeää kokonaisuuden suunnittelun kannalta, ja reflektioon käytetty aika edisti osallisuutta ja sitoutumista.

Toisella toimintakerralla palautekeskustelua ja reflektointia käytiin yhteisellä bussimatalla löytöeläintalolta toiminnassa heränneistä ajatuksista ja tunteista, ja tätä jatkettiin myös viestitellen myöhemmin. Retken järjestyminen ja ajatuksia herättänyt löytöeläintalon kissojen auttaminen oli saanut aikaan iloa.

Toiminta vastasi sille asetettuja tavoitteita. Toimintaan osallistunut nuori vaikutti olevan tyytyväinen itseensä ja omaan toimintaansa, mikä kohotti mielialaa ja nosti hänessä aktiivisuutta. Kissojen katselu ja niiden kanssa leikkiminen oli tuottanut mielihyvän tunteita, vaikka vierailu oli jännittänyt ennakkoon. Ideapuhe voitti rajoitepuheen. Parhaaksi hetkeksi hän mainitsi kissanpentujen ruokinnan, ja tunteita oli herättänyt kissojen hylkääminen ja toisaalta vapaaehtoistoiminta niiden auttamiseksi.

Kolmannella ryhmätoimintakerralla palautetta kerättiin koko ryhmältä Padlet-alustalle. Jokainen sai tuoda alustalle anonymisti ajatuksiaan ja oivalluksiaan tähtitoiminnasta ja toiminnassa heränneiden oivallusten vaikutuksesta arkeensa. Joku sanoi, että avaruus herätti hänessä vähän pelkoa, osa harmitteli ulkoretken sijaan tehtyä verkkototeutusta, suurin osa

kommentoi oppineensa jotain uutta, esimerkiksi Sky safari -sovelluksen käyttämistä. Sky safari on älylaitteelle ladattava ilmainen sovellus, interaktiivinen tähtikartta ja tietokanta avaruuden tapahtumista kiinnostuneille. Sovelluksen ollessa päällä voi puhelimen suunnata taivaalle ja nähdä sisätiloissakin tähtitaivaan omasta näkökulmasta ja tehdä näin virtuaalisen tähtiretken. Halutessa sovelluksesta saa lisätietoa esimerkiksi tähtikuvioista ja taivaankappaleista. Ryhmäläisen palautteen mukaan oli ilo löytää muitakin tähdistä kiinnostuneita ihmisiä jakamaan omaa innostustaan.

Lopuksi

Toimintakokonaisuudessa mukana olleelle nuorelle oli tuottanut iloa eläinten kanssa toimiminen ja syvempi tutustuminen jo aiemmin tuntemiinsa henkilöihin sekä uskallus pitää kameraa päällä verkkoryhmätapaamisissa. Ryhmätapaaminen antoi hänelle rohkeutta olla mahdollisesti tulevaisuudessakin verkkoystävien kanssa vuorovaikutuksessa videoyhteydellä.

On tärkeää tunnistaa ja tunnustaa, että verkossa toimiville nuorille siellä olevat ystävät ovat aitoja ystävyys-suhteita, joita ohjaajan ei tule vähätellä. Ei ole vähäinen asia, että nuori kokee voivansa purkaa tuntojaan näille verkossa oleville ystäville. Yhteisö, johon kokee kuuluvansa, on tärkeä, vaikka kasvokkain tapahtuva sosiaalinen kanssakäyminen olisikin haastavaa. Tätä verkkoyhteisöllisyyttä tulee kehittää myös luontolähtöisessä kuntouttavassa työssä yhä vahvemmin. Samaan aikaan tulee kuitenkin etsiä keinoja myös kasvokkaisille kohtaamisille, joihin tässä artikkelissa esitelty eläinavusteinen toiminta on yksi mahdollisuus.

LÄHTEET

Lehtiö, A. 2016. Stressin tunnistaminen ja omien rajojen tunteminen toleranssiympyrän kautta. Saatavissa: <https://www.easeltraining.fi/author/aleksi-lehtio/>. [viitattu 27.3.2021]

Niemi-Pynttari, M. 2013. Voimavara- ja ratkaisukeskeinen näkökulma ohjaustyössä. Elinikäisen ohjauksen verkkolehti. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavissa: [Voimavara- ja ratkaisukeskeinen näkökulma ohjaustyössä - Elinikäisen ohjauksen verkkolehti \(jamk.fi\)](https://www.jamk.fi/). [viitattu 17.12.2020].

Nysten, C. 2019. Tähtitiede ja ympäristökasvatus. Saatavissa: <https://opintokeskusvisio.fi/tahtitiede-ja-ymparistokasvatus/>. [viitattu 17.12.2020]

Salonen, A. O. & Laininen, E. (2020). Kohti planetaarista sosiaalipedagogiikkaa. Sosiaalipedagogiikan päivät 2020 – ekososiaalinen sivistys ja vastuu. Abstraktikirja. Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Itä-Suomen yliopisto. Saatavissa: [Kohti planetaarista sosiaalipedagogiikkaa – Arto O. Salonen \(artosalonen.com\)](https://artosalonen.com/). [viitattu 15.3.2021].

Salonen, A. O., & Brady, M. 2015. Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4-15. Saatavissa <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/94118>. [viitattu 15.3.2021].

Tolvanen, T. & Jääskeläinen, A. 2016. Osallisuutta vahvistavan, luontoon tukeutuvan kuntoutustoiminnan malli. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/121778/B%2019%202016%20Tolvanen%20Jaa%20skelainen%20teemajulkaisu%201.pdf?sequence=3>. [viitattu 17.12.2020]

Torniainen, M. 2020. Tutustuminen Merja Torniaisen eläinavusteiseen EASEL-toimintaan. Merja Torniaisen verkkoluento 23.11.2020.

ARVIOINTIIN OSALLISUUTTA, LUONTOTOIMINTAAN LAATUA

Noora Teerikorpi & Kati Vapalahti

Kuntouttavassa työtoiminnassa luonnon hyvinvointivaikutuksia hyödynnetään entistä enemmän. Green Care -toiminta on luontoympäristössä tai luonnon elementtien avulla tapahtuvaa hyvinvointitoimintaa, jossa ohjattu luontokokemus, ohjaajan tarvelähtöinen tuki sekä luontokokemuksen lisäarvon tiedostaminen tukevat tavoitteiden saavuttamista (LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirja s.a., 4–8).

Artikkelissa esitellään ensimmäisen kirjoittajan, Noora Teerikorven, projektityön opinnoissa kehittämät reflektointityökalut, joita olivat luontokokemuksen reflektoinnin vuosirenkait ja

luontotoiminnan palautepuu. Työkalujen tavoitteena oli helpottaa kuntouttavaan luonto- ja eläinavusteiseen työtoimintaan osallistuvien reflektointia ja palautteen antamista. Yhteistyökumppanina toimi Könkkölän tila. Könkkölän tila tarjoaa sosiaalisen kuntoutuksen ja työllistymisen palveluja järjestämällä työpajatoimintaa, jossa hyödynnetään luonto- ja eläinavusteisia menetelmiä (Könkkölän tila s.a.). Projektityön opintojakson tehtävänantona oli ennakkomateriaaliin perehtymisen jälkeen suunnitella, toteuttaa ja arvioida sosiaalialan yhteistyökumppanin käyttöön tarvelähtöisesti jokin tuotos.

Könkkölän tilan tavoitteena on tulevaisuudessa hakea Green Care -laatueroäkkiä palvelulle, joten reflektointi- ja palautteenantojärjestelmää haluttiin kehittää vastaamaan laatutyön vaatimuksia. LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirjan (s.a., 16) mukaan laadunhallintaan kuuluu oleellisesti palvelun vaikuttavuuden, eli asiakkaan hyvinvointitavoitteiden täyttymisen seuraaminen ja arviointi. Refleктоimalla kokemuksiaan asiakas pystyy ohjaajansa avustuksella arvioimaan, onko palvelu edistänyt koettua hyvinvointia. Laatutyöhön kuuluu myös asiakaspalautteen kerääminen, joka tukee toiminnan kehittämistä ja arvioimista. Asiakkaan itsereflektion tukeminen sekä palautteen antaminen olivat osa-alueet, joiden kehittämiseen projektityössä tartuttiin.

Reflektoinnin vuosirenkoot ja palautepuu arvioinnin työkaluina

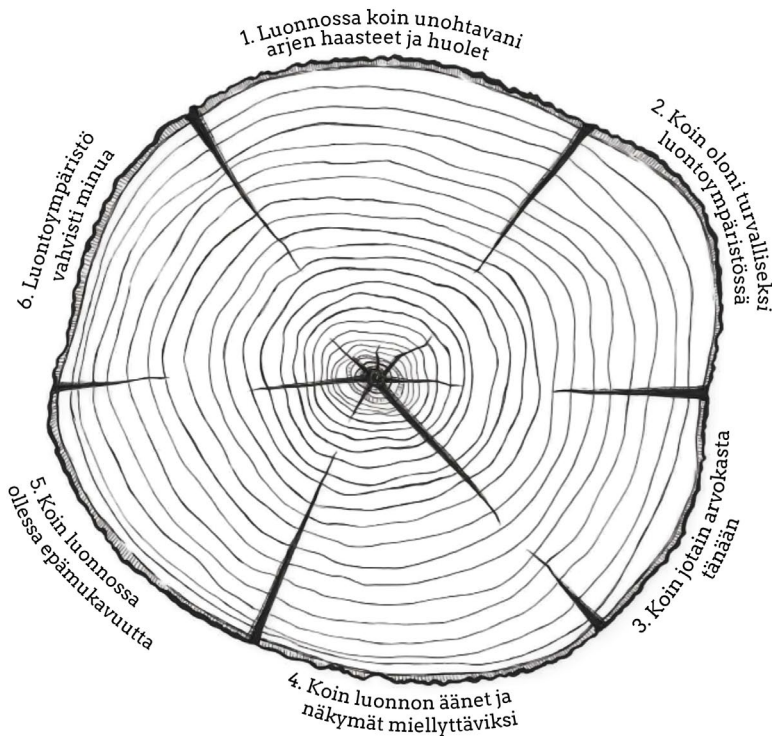
Yhtenä luontolähtöisen työn reunaehtona toimii asiakasosallisuus. Osallisuuden tunteen vahvistaminen on hyvinvointia tavoittelevan kuntouttavan työn ja sen kehittämisen keskiössä. Green Care -toiminnassa tulisi mahdollistaa osallistujien omien tavoitteiden asettaminen ja niiden reflektointi. Reflektoinnissa puretaan koettua oman tilanteen ja toimintojen seurauksien tiedostamista sekä voimaantumista toimijuutta lisäten. (Ilmarinen & Salonen 2019, 206; LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirja s.a., 16–20.)

Könkkölän tilalla osallisuutta lähdettiin vahvistamaan kehittämällä palaute- ja reflektioikäytäntöä vesiputousmallilla. Malli sisältää selkeän projektin aloituksen, tavoitteet ja valmistuspäivämäärän. Projekti käynnistyi tarpeen määrittelyn jälkeen taustamateriaaleihin tutustumisella ja projektisuunnitelman laatimisella tarvelähtöisesti (vrt. Pirilä & Vehkaperä 2013; Pulkkanen s.a.; Rantala-Nenonen 2013). Projektin käynnistämävaiheessa huomiointiin jo käytössä olevat reflektointikäytännöt, joita hyödynnettiin jatkokehittämisessä. Toteutusvaiheessa testattiin ja arvioitiin uudistettuja reflektioikäytäntöjä. Lopuksi kehitetyt palaute- ja reflektointityökalut luovutettiin Könkkölän tilan käyttöön. (vrt. Vehkaperä & Pirilä 2013, 87.)

Reflektioikäytännön kehittämässä hyödynnettiin kokonaisvaltaisen luontokokemuksen mittaria (KOLU-mittari), joka sisältää 25 luontoympäristössä toimimista ja sen vaikutuksia koskevaa väitettä. KOLU-mittari rakentuu kolmesta kokemuslaadusta, joita ovat luontoyhteys ja jatkuvuus, hyväksyvä läsnäolo ja negatiivisuus. Näistä varsinkin hyväksyvän läsnäolon väittämät toimivat pohjana tässä projektissa kehitetyn reflektioikäytännön

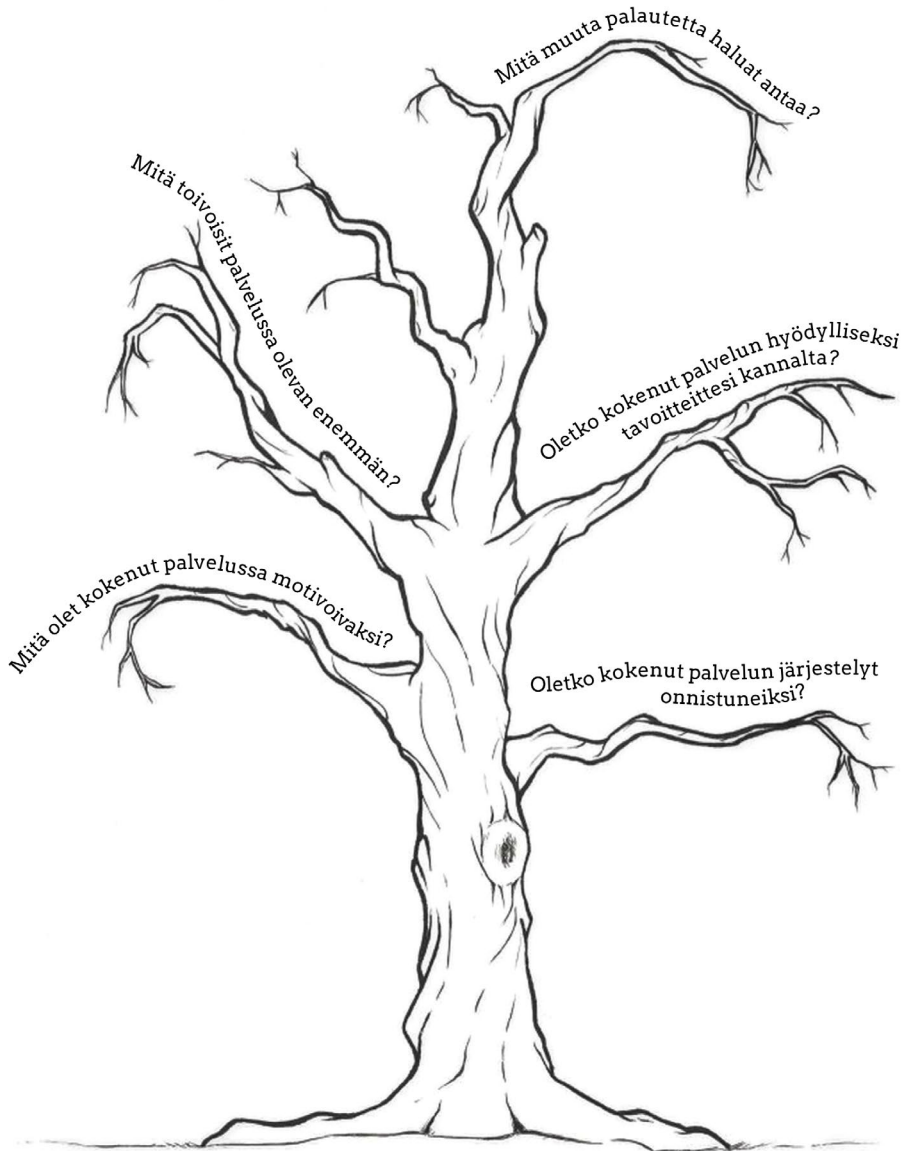
väittämille. Hyväksyvään läsnäoloon sisältyy esimerkiksi luonnosta lumoutuminen, arjesta irtautuminen ja itsensä hyväksyminen. Kokonaisvaltaisuutta lisäämään mukaan otettiin myös negatiivisen luontokokemuksen huomioiva väittäjä. (kts. Salonen ym. 2016.) Lisäksi kehittämisessä hyödynnettiin opinnäytetyötä, jossa selvitettiin reflektoinnin merkitystä seikkailukasvatuksessa. Opinnäytetyön haastateltavien mukaan erityisesti parikeskustelut olivat reflektiomenetelmänä kirjoittamista toimivampia. (kts. Saarinen 2020, 33–35.) Saarisin opinnäytetyö tuki sopivimman ryhmäreflektointimenetelmän valitsemista.

Reflektointityökalujen visualisoinneissa näkyivät luontoelementit. Reflektointivuosisirenkaat esitettiin puun vuosirenkaina (kuva 1). Tähän merkittiin sektoreittain, kuinka lähelle tavoitetta koettiin pääseen. Sektoreilla kuvattiin arvioinnin kohteet. Ensin näitä asioita pohdittiin yksin omien tavoitteiden pohjalta, sitten parin kanssa ja lopulta tilanteen mukaan mahdollisesti koko ryhmän kanssa. Vuosisirengasmallin tarkoitus oli toimia pohdinnan ja keskustelun pohjana, ja parireflektointikeskustelun vastaavasti tukea ajatusten ilmaisua myös ryhmässä.

Kuva 1. Reflektointivuosisirenkaat (Noora Teerikorpi).

Toinen kehitetty reflektointikäytäntö oli palautepuu (kuva 2), jossa merkityksellisiin kysymyksiin on mahdollista reagoida suhteellisen nopeasti ja kehittää sitten palautteen mukaisesti toimintaa arjessa. Palautteen antajat vastaavat erillisillä ”puun lehdillä”, kuten post-it-lapuilla, palautepuun viidelle oksalle palvelua koskeviin kysymyksiin. Palautteista voidaan reflektoinnin vuosirenkaiden mallin mukaisesti keskustella pareittain ja ryhmässä. Mukaan voidaan lisätä myös palautteen peilaamista kuntoutustavoitteisiin niin, että osallistujat lisäävät tavoitteensa palautepuun latvaan.

Kuva 2. Palautepuu (Noora Teerikorpi).

Reflektointia ja palautetta reflektointivuosisirenkaista ja palautepuusta

Toimijälhtöisyys viittaa työyhteisön yhteiseen osallistumiseen kehittämistyössä. Kehittämistoiminta ja muutokset vaativat usein aikaa ja pitkäjänteistä toimintaa, mikä on hie-man ristiriitaista projektiluontoisessa kehittämistyössä, joka yleensä on määräaikaista ja varsin lyhytkestoista toimintaa. Projektin organisoinnin ollessa irrallaan työorganisaation normaalitoiminnasta, on riskinä, että myös projektin tulokset jäävät irrallisiksi. Projektit eivät kuitenkaan aina ole erillään perustyöstä. Perustyö voi olla osa jatkuvasti muuntuvaa kehittämisprosessia, joka alkaa jo ennen varsinaista projektia ja voi jatkua projektin päättymisen jälkeen. Projekti voi täten vastata esimerkiksi tiettyä osaa suuremmasta kehittämis-kokonaisuudesta. (Vataja & Julkunen 2004, 41–42.) Könkkölä pyrkii yhtenäistämään palautekäytäntönsä, jonka osana tässä esitellyt palaute- ja reflektointikäytännöt ovat. Kehittämisprosessi jatkuu esimerkiksi palautteen käsittelyn kehittämisenä. Tämä yhden käytännön kehittäminen on osa suurempaa kokonaisuutta laadukkaan palvelun kehittämisessä.

Projektin onnistumiseen vaikuttaa se, kuinka organisaation työntekijät sitoutuvat projektin tuloksiin ja kuinka ”omalta jutulta” se tuntuu. Projektin tulisi myös tukea organisaation perustehtävää ja ottaa työntekijät mukaan työskentelyyn, jotta saatu tuotos siirtyisi helpommin pysyvään toimintaan. (Vataja & Julkunen 2004, 43.) Tässä projektissa kehittäjä kävi aktiivisesti keskusteluita ja keräsi arviointitietoa projektin eri vaiheissa, jotta projektityön tuotoksesta tulisi tarpeita vastaavaa ja toimintaan sopivaa.

Tämä projektityö vastasi asiakaskesteistä kehittämisen mallia asiakaslhtöisen sijaan. Virtanen ym. (2011, 36–37) kuvailevat näiden mallien eroja siten, että asiakaskesteisessä mallissa asiakas pääasiassa kommentoi ja arvioi valmista tuotetta, kun taas asiakaslhtöisessä mallissa asiakas voi olla mukana jo niin sanotulta tyhjältä pöydältä ja pysyy myös mukana kehittämisessä loppuun saakka. Tämän projektin luontotoimintoihin osallistuneet testasivat valmiita reflektointityökaluja ja antoivat niistä palautetta.

Testaajat pitivät reflektointivuosisirenkaiden (kuva 1) visuaalisuudesta. Pitkän työpäivän päätteeksi jotkut kuitenkin kokivat, että yksinkertainen lista olisi ollut helpompi täytettävä, sillä ”kanto” vaati hie-man perehtymistä. Testaajat pitivät myös palautepuun (kuva 2) visuaalisuudesta. Yksi testaajista tosin totesi, että myös tässä pelkkä lista olisi toiminut paremmin. Palaute- ja reflektointityökalujen käyttö todennäköisesti helpottuu, kun niitä käytetään useamman kerran. Työpajalaiset työskentelevät Könkkölässä kolmen kuukauden jaksoissa ja usein useamman jakson peräkkäin. Näin ollen he käyttävät työkaluja useamman kerran palvelunsa aikana.

Vaikka visuaalisuutta pidettiinkin pääasiassa miellyttävänä, joidenkin mielestä työkaluja oli haasteellista käyttää. Työkaluja tulisi yksinkertaistaa niin, että käyttö olisi helppoa kaikille. Saatua palautetta työkalujen yksinkertaistamisen tarpeesta ei jätetty huomioimatta,

vaikka testaaminen ja palautteen kerääminen jatkuu edelleen. Työkaluja muokattiin niin, että kysymykset irrotettiin pohjista ja koottiin listaksi, mutta toiminnallisuus ja kysymysten purkamisen menetelmät säästettiin. Näin ollen on mahdollista käyttää visuaalisia tai listamuotoisia reflektointityökaluja samoilla tavoitelähtöisillä reflektointikohteilla. Myös verkkoreflektoinnille todettiin olevan tarvetta, joskaan se ei voi jäädä ainoaksi reflektoinnin keinoksi. Jos palautetta haluttaisiin kerätä sähköisesti työpajapäivinä ja sen jälkeen toteuttaa toiminnallinen keskusteluosuus, olisi tärkeää huomioida yhdenvertaisuus. Kaikilla ei välttämättä ole älypuhelin tai muuta vastaavaa keinoa päästä kyselyyn käsiksi.

Lopuksi: Arvioinnista juurruttamiseen

Arviointi on oleellinen osa projektin päättämisvaihetta, ja se kohdistetaan tavoitteisiin (Pirilä & Vehkaperä 2013, 138; Suopajarvi 2013, 9). Könkkölässä reflektointityökalujen arvioitiin olleen käyttökelpoisia. Työkalujen siirtyessä vakituiseen käyttöön, saadaan tärkeää tietoa luontotoimintoihin osallistuneiden kokemuksista. Tämän perusteella kyetään kehittämään luontolähtöistä kuntouttavaa työtoimintaa. Lisäksi ne tukevat toimintojen laadukkuutta ja yhtenäisyyttä. Työkalujen visuaalisuutta ja keskustelutehtäviä pidettiin toiminnallisuutta ja kokemuksellisuutta lisäävinä. Myös asiakasosallisuuden arvioitiin palvelujen kehittämisessä lisääntyneen palautepuun kautta. Palaute- ja reflektointikäytäntöjen kehittämisen arvioitiin palvelevan myös omavalvontasuunnitelmaa, joka sisältää yhden osion käytössä olevasta palautteenkeruujärjestelmästä. LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirjassa (s.a., 17) omavalvontasuunnitelmaa kuvaillaan laadunhallinnan välineeksi, ja sen avulla pystytään seuraamaan ja kehittämään palvelujen laatua päivittäisessä työssä.

Kun projekti päätetään, tulee sopia uuden käytännön juurruttamisesta eli siitä, kuinka tuotos otetaan käyttöön organisaatiossa (Pirilä & Vehkaperä 2013, 138). Reflektointivuosi-
renkaat-työkalu tulee kahden luontolähtöisen toimintaryhmän käyttöön, jotka molemmat ovat kerran viikossa järjestettäviä työpajoja. Palautepuuta sen sijaan voidaan hyödyntää kaikkien työpajojen toiminnassa.

LÄHTEET

Ilmarinen, K. & Salonen, K. 2019. Näkökulmia laadukkaaseen Green Care -palveluun. Teoksessa Ylilauri, M. & Yli-Viikari, A. 2019. Kohti luonnollista hyvinvointia – näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen. Vaasan yliopisto. Levón-instituutin julkaisuja 143, 201–209. Saatavissa: <https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/8172/978-952-476-861-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 6.12.2020]

Könkkölän tila. s.a. Green Care -keskus Könkkölä Ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.konkkolantila.fi/yhdistys.html> [viitattu 2.12.2020].

LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirja. s.a. Green Care Finland ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.gcfinland.fi/tiedostopankki/503/green-care-tyokirja-2018.pdf> [viitattu 2.12.2020].

Pirilä, K. & Vehkaperä, U. 2013. Kehitä. Teoksessa Vehkaperä, U., Pirilä, K. & Roivas, M. (toim.) 2013. Innostu ja innovoi. Käsikirja innovaatioprojektiepintoihin. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja, 126–139. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122437/Innostu_ja_innovoi.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 2.12.2020].

Pulkkanen, A. s.a. Agile, Waterfall, Kanban ja muut: 6 yleistä menetelmää projektityöhön – ja miksi sinun kannattaa valita omasi? Projektityön digiopas. Agendum. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.agendum.com/projektinhallinta/metodit-projektityohon> [viitattu 6.12.2020].

Rantala-Nenonen, K. 2013. Arvioi. Teoksessa Vehkaperä, U., Pirilä, K. & Roivas, M. (toim.) 2013. Innostu ja innovoi. Käsikirja innovaatioprojektiepintoihin. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja, 126–139. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122437/Innostu_ja_innovoi.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 5.12.2020].

Salonen, K., Törnroos, K. & Korpela, K. 2016. Kohti kokonaisvaltaisen luontokokemuksen mittaamista. ResearchGate. WWW-julkaisu. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/310136351_Kohti_kokonaisvaltaisen_luontokokemuksen_mittaamista [viitattu 6.12.2020].

Suopajarvi, L. 2013. Opas projektiarviointiin. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan julkaisuja C: Työpapereita 55. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=a6d01dd9-baad-408a-a6fb-5e131cf74ef5> [viitattu 4.12.2020].

Vataja, S. & Julkunen, I. 2004. Sosiaalitoimistojen työn organisointi ja työhyvinvointi. Tutkimuskatsaus. Stakes. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76397/tp5_04.pdf?sequence=1 [viitattu 06.12.2020].

Vehkaperä, U. & Pirilä, K. 2013. Uudistamis- ja kehittämistyön malleja. Teoksessa Vehkaperä, U., Pirilä, K. & Roivas, M. (toim.) 2013. Innostu ja innovoi. Käsikirja innovaatioprojektioihin. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja, 84–107. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122437/Innostu_ja_innovoi.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 2.12.2020].

Virtanen, P., Suoheimo, M., Lamminmäki, S., Ahonen, P. & Suokas, M. 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Tekes. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.businessfinland.fi/globalassets/julkaisut/matkaopas.pdf> [viitattu 6.12.2020].

A photograph of a woman and a child lying on their backs on a bed of dry leaves and grass. The woman is on the left, wearing a bright pink quilted jacket, purple pants, and sunglasses. She is holding a pair of sticks in her right hand. The child is on the right, wearing a pink and black plaid snow suit, pink gloves, and black boots. Both are looking up towards the sky.

LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA - VARHAISKASVATUSOSAAMISTA SOSIAALIALAN AMMATTIKORKEA- KOULUOPINTOJA SUORITTAVILLE

Virve Jussila

Unescon (2014, 72) raportin mukaan tutkimustulokset korostavat varhaiskasvatuksen merkitystä kestäväen kehityksen saavuttamisessa. Oleellisessa roolissa kestäväen kehityksen rakentamisessa ovat Ärlemalm-Hagsérin ja Elliottin (2017, 269) mukaan varhaiskasvatustyöhön suuntautuvien korkea-asteen opiskelijoiden ja heidän kouluttajiensa ymmärrys kestäväen kehityksen kasvatuksesta sekä varhaiskasvatustyössä toteutuva jatkuva oppiminen. Aihe on ajankohtainen ja aihetta käsittelevien opintojen tarjonta on vähäinen. Tämän vuoksi erilliselle ammattikorkeakouluopiskelijoille ja avoimen ammattikorkeakoulun kautta varhaiskasvatusosaamistaan syventäville suunnatuille opinnoille oli tarvetta. Tässä artikkelissa tarkastellaan Luonto- ja ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa -opintojakson taustaa ja aiheen tarjoamia mahdollisuuksia sosionomi (AMK) -opintoja suorittavien ja varhaiskasvatusosaamistaan rakentavien keskuudessa. Opintojaksoa on toteutettu Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa vuosittain vuodesta 2018 alkaen.

Kestävään kehitykseen tähtäävä varhaiskasvatus

”The world is changing. This change is more than environmental – global warming – it is also social and economic globalization. [–] If we want to introduce changes for a more sustainable world and a better future, we must begin with the early years. Investing in early childhood and building a sustainable society are strongly interrelated.” (Pressoir 2008, 58.)

Kuten edellä olevassa sitaatissa Pressoir toteaa, kestävän kehityksen rakentaminen edellyttää teeman huomioimista jo pienten lasten kasvatuksessa. Vuosille 2005–2014 ulottuneen kestävän kehityksen kasvatuksen vuosikymmenen myötä varhaiskasvatuksen keskeinen rooli kestävän kehityksen perustana tiedostetaan paremmin. Vaikka varhaiskasvatuksesta ei ole systemaattista vertailuaineistoa saatavilla, on kestävän kehityksen kasvatuksen merkityksen tiedostaminen nähtävissä muun muassa varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmissa. (UNESCO 2014, 71, 72.)

Kestävä kehitys on viime vuosina noussut aihepiirinä esille myös suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Siinä missä ensimmäisissä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 13) kasvatuspäämäärinä tuotiin esille lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä lapsen itsenäisyyden asteittainen lisääminen, vuoden 2018 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatus veloitetaan järjestämään siten, että kestävän elämäntavan periaatteet tunnustetaan ja niitä noudatetaan samalla kun sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen että ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatuksen todetaan myös luovan pohjan ekososiaaliselle sivistykselle eli ymmärrykselle siitä, että ekologinen kestävyys on edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20–21.) On selvää, että kestävän kehityksen kysymykset ovat tulleet myös suomalaiseen varhaiskasvatukseen jäädäkseen.

Varhaiskasvatusosaamisen vahvistaminen Luonto- ja ympäristökasvatuksen opintojaksolla

Ammattikirjallisuudessa ja varhaiskasvattajien koulutusta määrittelevissä opetussuunnitelmissa risteää erilaisia käsitteitä, kuten education for sustainability, education for sustainable development, kestävän elämäntavan kasvatus, kestävän kehityksen kasvatus, luontokasvatus ja ympäristökasvatus, ulko-opetus ja ulkona oppiminen. Ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen kasvatuksen käsitteet ovat herättäneet keskustelua ja niiden lisäksi käytetään myös kestävyyskasvatuksen sekä ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen käsitteitä (Cantell, Aarnio-Linnavuori & Tani 2020, 14–17). Aihepiirin laajuuden vuoksi rajaaminen on välttämätöntä opintojaksoa suunniteltaessa.

Varhaiskasvatuksessa on kestävän elämäntavan osalta ollut tyypillistä painottaa erilaista luontoon, puutarhanhoitoon, kierrätykseen ja metsäpedagogiikkaan liittyvää toimintaa (ks. Huggins & Evans 2018, 2). Tutkimusten mukaan näiden tärkeiden teemojen rinnalle on alettu nostaa myös kolme muuta toisiinsa liittyvää näkökulmaa: ekologinen, sosiaalinen ja poliittinen näkökulma (Hedefalk, Almqvist & Östman 2015 Huggins ja Evans 2018, 2). Perinteisempien ympäristöä koskevien kokemusten ja tiedon jakamisen sekä roolimallina toimimisen sijaan nämä kestävän kehityksen näkökulmat edellyttävät Hugginsin ja Evansin (2018, 3) mukaan varhaiskasvattajalta varhaiskasvatuksen rakentamista lasten oikeuksien ja velvollisuuksien näkökulmasta niin että lasten päätöksenteko- että ongelmanratkaisupotentiaaliin luotetaan.

Sosionomin työn on todettu kohdistuvan yksilön ja yhteiskunnan suhteeseen ja vastaavan arjen mielekkyyteen, sosiaaliseen turvallisuuteen ja sosiaaliseen toimintakykyyn liittyviin tarpeisiin (Borgman, Dal Maso, Hakonen, Honkakoski & Lyhty 2001, 7, 27). Sosionomin (AMK) ydinosaamiseen on liitetty esimerkiksi ilmaiset *sosiaaliset oikeudet*, *sosiaalinen toimintakyky* ja *sosiaalinen osallisuus* (Helminen 2014, 12, liite 4). Sosionomikoulutuksen on varhaiskasvatuksen koulutusten arvioinnin yhteydessä todettu laaja-alaisuutensa johdosta tuottavan hyvän ymmärryksen yhteiskunnan muutoksista ja niihin vastaamisesta (Karila, Harju-Luukkainen, Juntunen, Kainulainen, Kaulio-Kuikka, Mattila, Rantala, Roppo-nen, Rouhiainen-Valo, Sirén-Aura, Goman, Mustonen & Smeds-Nylund, 2013, 107-108). Ammattikorkeakouluille tehdyn kyselyn mukaan sosionomikoulutuksen tietoperusta on monitieteinen; sen muodostavat pääasiassa yhteiskuntatieteet, mutta myös varhaiskasvatus ja sosiaalipedagogiikka. Varhaiskasvatuksen osalta opintojen yleisperiaatteina on nähty lapsen edun ensisijaisuus, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus. (Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren, 11, 14.) Artikkelissa tarkastellulla opintojaksolla huomioitiin koulutuksen osallisuuteen ja yhteiskuntatieteisiin painottuva sisältö ja sosionomiopiskelijoille suunnatun luonto- ja ympäristökasvatukseen liittyvän valtakunnallisen opintotarjonnan vähäisyys. Tämän vuoksi opintojaksolla päädyttiin käsittelemään kestävän kehityksen kasvatusta laajana viitekehyksenä, jonka sisällä pääpaino suuntautui tarkemmin luonto- ja ympäristökasvatukseen varhaiskasvatuksessa.

Kestävän elämäntavan tai kestävän kehityksen kasvatusta ei Hugginsin ja Evansin (2018, 8) mukaan edellytä nykyisten varhaiskasvatuskäytäntöjen hylkäämistä tai korvaamista, vaan pikemminkin varhaiskasvatussisältöjen, -käytäntöjen ja toimintatapojen tarkempaa analyysiä ja sen pohtimista, miten ne tukevat kestävää kehitystä ja lapsen kehittyviä kykyjä. Warwick, Warwick ja Nash (2017, 30) puhuvat perinteisten lapsilähtöisyyttä, lasten aktiivisuutta ja osallisuutta sekä toiminnan kokemuksellisuutta korostavien pedagogisten toimintaperiaatteiden puolesta. Nämä toimivat myös lähtökohtina opintojakson suunnittelussa. Opintojakson suunnittelussa pyrittiin vastaamaan myös varhaiskasvatuksen koulutusten arvioinnin yhteydessä esille tuotuun tarpeeseen vahvistaa sosionomi AMK-koulutusta muun muassa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa koskevien sisältöjen osalta (Karila ym. 2013, 108). Tämä

on ollut myös yksi keskeisimmistä kehittämiskohteista sosionomi (AMK) -tutkinto-ohjelmissa viime vuosina (Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren, 15). Luonto- ja ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa -opintojaksolla saatu palaute kertoo opintojakson myös osaltaan tarjonnan mahdollisuuden vahvistaa varhaiskasvatusosaamista luonto- ja ympäristökasvatukseen kohdistuneesta rajauksesta huolimatta. Opintokokonaisuuden on koettu tukevan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutusta käytännön työssä.

Lopuksi

Kestävään elämäntapaan tähtäävä varhaiskasvatus rakentuu niille näkökulmille, jotka voidaan nähdä sosionomi (AMK) -koulutuksen vahvuuksina ja keskeisinä painopisteinä. Samalla kestävän kehityksen kasvatukseen ja edelleen luonto- ja ympäristökasvatukseen perehtyminen tarjoaa myös mahdollisuuden varhaiskasvatuksen pedagogisen osaamisen syventämiseen. Ajankohtainen aihe on tuonut yhteen varhaiskasvatustyöhön suuntautuvia sosionomi (AMK) -opiskelijoita ja varhaiskasvatustyötä tekeviä. Tämä on mahdollistanut osaamisen rakentamisen ja jatkuvan oppimisen niin kestävän kehityksen kasvatuksessa kuin luonto- ja ympäristökasvatuksessa.

LÄHTEET

Borgman, M., Dal Maso, R., Hakonen, S., Honkakoski, A. & Lyhty, T. 2001. Sosionomin (AMK) ydinsaaminen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. Pohjolan Painotuote Oy, Rovaniemi.

Cantell, H. Aarnio-Linnavuori, E & Tani, S. 2020. Ympäristökasvatus. Kestävän tulevaisuuden käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Helminen, J. 2014. Sosiaalialan työmenetelmien ja kehittämistoiminnan osaajat. Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan erikoistumiskoulutukset vahvistamassa ammatillista osaamista. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2014:8. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70269/URN_ISBN_978-952-00-3477-1.pdf [viitattu 29.1.2021]

Huggins, V. & Evans, D. 2018. Introduction. Teoksessa V. Huggins & D. Evans (toim.) Early childhood education and care for sustainability. Lontoo: Routledge, 1-12.

Karila, K., Harju-Luukkainen, H., Juntunen, A., Kainulainen, S., Kaulio-Kuikka, K., Mattila, V., Rantala, K., Ropponen, M., Rouhiainen-Valo, T., Sirén-Aura, M., Goman, J., Mustonen, K. & Smeds-Nylund, A.-S. 2013. Varhaiskasvatuksen koulutus Suomessa – Arviointi koulutuksen tilasta ja kehittämistarpeista. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 7:2013. Helsinki: Korkeakoulujen arviointineuvosto. Saatavissa: https://karvi.fi/app/uploads/2014/09/KKA_0713.pdf [viitattu 29.1.2021]

Pressoir, E. 2008. Preconditions for young children's learning and practice for sustainable development. Teoksessa I. Pramling Samuelsson & Y. Kaga (toim.) The contribution of early childhood education to a sustainable society. Pariisi: UNESCO, 57-62. Saatavissa: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000159355?locale=en> [viitattu 29.1.2021]

Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren. Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä 2017. Saatavissa: http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428 [viitattu 29.1.2021]

UNESCO. 2014. Shaping the future we want. UN Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014). FINAL REPORT. Saatavissa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002301/230171e.pdf> [viitattu 30.10.2020].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. STAKES. Oppaita 56. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf> [viitattu 30.10.2020].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki: Opetushallitus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf [viitattu 30.10.2020].

Warwick, P., Warwick, A. & Nash, K. 2018. Towards a pedagogy of hope: sustainability education in the early years. Teoksessa V. Huggins & D. Evans (toim.) Early childhood education and care for sustainability. Lontoo: Routledge, 28–39.

Ärlemalm-Hagsér, E. & Elliott, S. 2017. Special issue: Contemporary research on early childhood education for sustainability. *International Journal of Early Childhood* (2017) 49:267-272. Saatavissa: <https://doi.org/10.1007/s13158-017-0207-3> [viitattu 30.10.2020].

”KOHTI AMMATILLISTA LUONTOLÄHTÖISTÄ TOIMINTAA”

Kestävän kehityksen rakentaminen edellyttää teeman huomioimista jo pienten lasten kasvatuksessa.

Osallisuuden tunteen vahvistaminen on hyvinvointia tavoittelevan kuntouttavan työn ja sen kehittämisen keskiössä.

TUNNISTA JA VAALI LUONTOSUHDETTASI.

Luontotoiminnan arviointi ja reflektointi tarvitsee käytännön työkaluja - vuosirenkaiden ja palautepuun kehittäminen tätä työtä helpottamaan.

Projektin tärkeimpiä anteja oli huomio siitä, ettei luontolähtöinen toiminta voi olla suorittamista, vaan edellyttää sensitiivisyyttä tilanteenlukutaidolle ja hetkessä elämiselle.

Ammatillisen luontolähtöisen työskentelyn menetelmät rakentuu tavoitteellisen ohjauksen käytännöistä, työskentelyä ohjaavasta teoriaperustasta sekä työskentelyn kohteen ja toimintaympäristön tuntemisesta.

